Ed. **428. Frumvarp til laga**

um samningsgerð, umboð og ógilda löggerninga.

Frá allsherjarnefnd.

I. KAFLI

Um samningsgerð.

1. gr.

Ákvæðum þessa kafla skal beita, ef eigi leiðir annað af löggerningnum sjálfum eða af verzlunartízku eða annari venju.

2. gr.

Hafi sá maður, sem boðizt hefir til að gera samning (tilboðsgjafi), krafizt svars innan ákveðins frests (samþykkisfrests), verður svar, sem tekur tilboðinu (samþykki), að vera komið til hans áður sá frestur sé liðinn.

Sé tilboð gert í bréfi, telst fresturinn frá þeim degi, er bréfið var dagsett. Sé tilboð gert í símskeyti, telst fresturinn frá þeirri stund, er skeytið var afhent á simastöð þess staðar, er það var sent frá.

3. gr.

Hafi sá maður, sem tilboð hefir gert í bréfi eða símskeyti, ekki kveðið á neinn samþykkisfrest, verður samþykkið að vera komið til hans áður en liðinn er sá tími, sem hann mátti ætla að til þess þyrfti, er hann gerði tilboðið. Sé eigi annað ljóst af atvikum málsins, skal frestur þessi reiknaður svo, að gert sé ráð fyrir, að tilboðið komi fram á réttum tíma, að gagnaðili hafi nægilegan tíma til umhugsunar, áður en hann svarar, og að svari hans seinki eigi á leiðinni. Sé tilboð gert í símskeyti, skal einnig svara því með símskeyti, ef svarið kemur eigi jafnsnemma fram með öðrum hætti.

Hafi tilboð verið gert munnlega og frestur eigi veittur til samþykkis, verður að samþykkja það þegar í stað.

4. gr.

Komi samþykki of seint fram, skal skoða það sem nýtt tilboð.

Þetta gildir þó ekki, ef sendandi samþykkisins ætlar, að samþykkið hafi komið fram í tæka tíð og tilboðsgjafa má vera það ljóst. Ef svo er, skal tilboðsgjafi skýra sendanda, án ástæðulausrar tafar, frá því, ef hann vill eigi taka samþykkinu. Að öðrum kosti telst samningur gerður.

5. gr.

Nú er tilboði hafnað, og skuldbindur það þá eigi tilboðsgjafa lengur, þótt samþykkisfrestur sé enn ekki liðinn.

6. gr.

Svar, sem felur í sér samþykki á tilboði, en vegna viðbótar, takmörkunar eða fyrirvara er í ósamræmi við það, skal skoða sem höfnun hins fyrra tilboðs og um leið sem nýtt tilboð.

Þetta gildir þó ekki, ef sendandi samþykkisins ætlar, að samþykkið sé í samræmi við tilboðið og tilboðsgjafa má vera það ljóst. Ef svo er, skal tilboðsgjafi skýra sendanda frá því, án ástæðulausrar tafar, ef hann vill eigi taka samþykkinu. Að öðrum kosti telst samningur gerður, þess efnis, sem í samþykkinu fólst.

7. gr.

Sé tilboð eða svar við tilboði kallað aftur, er afturköllunin gild, ef hún kom til gagnaðilja áður en eða samtimis því, að tilboðið eða svarið kom til vitundar hans.

8. gr.

Nú hefir tilboðsgjafi lýst því yfir, að hann muni skoða þögn gagnaðilja síns sem samþykki, eða að það er með öðrum hætti ljóst, að hann væntir ekki skýrra svara, og er gagnaðilja þó samt sem áður skylt að svara fyrirspurn um það, hvort hann vilji samþykkja tilboðið. Geri hann það ekki, er tilboðið fallið niður.

9. gr.

Hafi maður sett orðin „án skuldbindingar", eða önnur orð sömu merkingar, í orðsendingu, sem að öðrum kosti mundi teljast tilboð, þá er sú orðsending eigi tilboð, heldur skal skoða hana sem áskorun um að gera tilboð, þess efnis, sem í orðsendingunni felst. Komi slikt tilboð, innan sennilegs tima, frá einhverjum, sem orðsendingunni hefir verið beint til, og sá, sem það tilboð fær, má ætla, að það sé gert vegna orðsendingarinnar, þá skal hann, án ástæðulausrar tafar, skýra tilboðsgjafa frá því, ef hann vill ekki taka tilboðinu. Að öðrum kosti telst hann hafa samþykkt það.

II. KAFLI

Um umboð.

10. gr.

Geri umboðsmaður löggerning í nafni umbjóðanda og innan takmarka umboðs síns, þá skapar sá löggerningur rétt og skyldu fyrir umbjóðanda, án þess, að frekari löggerningur, frá umboðsmanni eða umbjóðanda, þurfi til að koma.

Sé maður, samkvæmt samningi við annan mann, í stöðu, er eftir lögum eða venju felur í sér heimild til þess að reka erindi hins innan vissra takmarka, þá telst hann hafa umboð til þess að gera þá löggerninga, sem innan þeirra takmarka eru.

11. gr.

Hafi umboðsmaður, er hann gerði löggerning, brotið í bág við þau fyrirmæli, er umbjóðandi gaf honum, og hafi þriðja manni verið þetta ljóst eða

mátt vera það ljóst, þá er sá löggerningur ekki skuldbindandi fyrir umbjóðanda, enda þótt hann sé innan takmarka umboðsins.

Sama gildir, enda þótt þriðji maður sé grandlaus, ef um þau umboð er að ræða, sem getið er í 18. gr.

12. gr.

Nú vill umbjóðandi afturkalla eitthvert umboða þeirra, sem ræðir um í 13.—16. gr., og skal hann þá gæta þess, sem fyrir er mælt í greinum þessum, eftir því sem við á, og það eins, þótt hann hafi skýrt umboðsmanninum frá því, að umboðið skuli eigi lengur vera í gildi. Eigi fyrirmæli fleiri en einnar af greinum þessum við um sama umboð, skal þeirra allra gæta.

Hafi umboð verið kallað aftur með þeim hætti, sem segir í 13. gr., þá getur þriðji maður sá, er þá afturköllun fékk, eigi borið það fyrir sig, að umboðið hefði einnig átt að afturkalla með öðrum hætti.

13. gr.

Hafi umbjóðandi komið umboðinu til vitundar þriðja manns með yfirlýsingu, sem beint var til þess manns sérstaklega, þá er það umboð afturkallað, er sérstök yfirlýsing umbjóðanda, um að það skuli eigi gilda lengur, er komin til þess þriðja manns.

14. gr.

Umboð, sem umbjóðandi hefir birt í blöðum eða með öðrum álíka almennum hætti, verður afturkallað með yfirlýsingu, er birt sé með sama hætti og umboðið var birt.

Verði því eigi við komið, skal birta afturköllun umboðsins með öðrum álíka tryggilegum hætti. Ef umbjóðandi óskar þess, getur hann fengið fyrirmæli valdsmanns þess, er getur um í 17. gr., um það, hversu birtingu þessari skuli hagað.

Þinglýsing umboðs telst ekki almenn birting þess.

15. gr.

Umboð þau, sem ræðir um í 2. málsgr. 10. gr., teljast afturkölluð, er umboðsmaðurinn lætur af starfanum.

16. gr.

Skriflegt umboð, sem fengið er umboðsmanni í hendur, til þess að hann sýni það þriðja manni, er afturkallað, ef því, eftir kröfu umbjóðanda, er skilað honum aftur eða það er eyðilagt.

Umboðsmanni er skylt að skila umboðinu aftur, er umbjóðandi krefst þess.

17. gr.

Nú leiðir umbjóðandi líkur að því, að umboð, slíkt sem um er rætt í 16. gr., sé glatað eða að hann af öðrum ástæðum geti ekki fengið það aftur innan hæfilegs tíma, og má þá fá það lýst ógilt.

Beiðni um ógildingu skal senda héraðsdómara á lögheimili umbjóðanda eða á þeim stað, er umbjóðandi síðast átti lögheimili. Þyki dómara ástæða til þess að taka beiðnina til greina, gefur hann út úrskurð um, að umboðið skuli vera ógilt, þegar úrskurðurinn hefir verið birtur í Lögbirtingablaðinu einu sinni og liðinn er tiltekinn timi, sem eigi má vera lengri en 14 dagar frá þeirri birtingu. Dómarinn getur kveðið svo á í úrskurðinum, að hann skuli, auk birtingarinnar í Lögbirtingablaðinu, einnig birtur með öðrum hætti.

Úrskurði dómara samkvæmt grein þessari verður eigi áfrýjað til æðra dóms.

18. gr.

Umboð, sem felst aðeins i yfirlýsingu umbjóðanda til umboðsmannsins. verður afturkallað, er yfirlýsing umbjóðanda, um að umboðið skuli eigi gilda framar, er komin til umboðsmannsins.

19. gr.

Nú hefir umboð verið afturkallað eða lýst ógilt, en umbjóðandi hefir sérstaka ástæðu til að ætla, að umboðsmaður muni samt sem áður gera löggerning sin vegna við ákveðiun þriðja mann, sem umbjóðandi má ætla, að sé ókunnugt um, að umboðið er fallið úr gildi, og verður hann þá að skýra þriðja manni frá því, ef honum er það unnt. Að öðrum kosti verður löggerningurinn skuldbindandi fyrir hann, ef þriðji maður var grandlaus.

20. gr.

Nú hefir umboð hvorki verið afturkallað né lýst ógilt, en umbjóðandi hefir bannað umboðsmanninum að nota það eða á annan veg gefið til kynna, að hann vilji eigi, að umboðið sé lengur í gildi, og verður þá löggerningur, sem umboðsmaðurinn gerir samkvæmt því umboði, eigi skuldbindandi fyrir umbjóðanda, ef þriðja manni var þetta kunnugt eða honum mátti vera það kunnugt.

21. gr.

Andist umbjóðandi, heldur umboðið samt sem áður gildi sinu, nema sérstakar ástæður sýni, að það skuli falla úr gildi. Löggerningur, sem umboðsmaðurinn gerir samkvæmt umboðinu, verður þó jafnan gildur gagnvart dánarbúi umbjóðanda, ef þriðja manni var ókunnugt um andlát umbjóðanda og áhrif þess á heimild umboðsmannsins til að gera löggerninginn og eigi varð ætlazt til þess, að honum væri þetta kunnugt. Sé um þau umboð að ræða, sem getur um í 18. gr., er löggerningurinn þó því aðeins gildur, að umboðsmanninum hafi eigi heldur verið um þetta kunnugt eða mátt vera það.

Nú er dánarbú umbjóðanda tekið til opinberrar skiptameðferðar, og fellur þá umboðið úr gildi.

22. gr.

Hafi umbjóðandi verið sviptur lögræði, öðlast þriðji maður ekki frekari rétt á hendur honum, með löggerningi við umboðsmanninn, en hann hefði öðl-

azt, ef hann hefði gert gerninginn við umbjóðanda sjálfan. Þegar svo stendur á, að þriðji maður hefði eigi getað borið gerninginn fyrir sig gagnvart umbjóðanda, ef hann hefði vitað um lögræðissviptinguna eða mátt vera um hana kunnugt, þá getur hann eigi heldur borið gerninginn fyrir sig, ef umboðsmanninum var kunnugt um lögræðissviptinguna eða mátti vera um hana kunnugt, er hann gerði gerninginn, og um þau umboð var að ræða, sem getur um í 18. gr.

23. gr.

Hafi bú umbjóðanda verið tekið til gjaldþrotaskipta og öðlast þriðji maður þá ekki frekari rétt á hendur þrotabúinu, með löggerningi við umboðsmanninn, en hann hefði öðlazt, ef hann hefði gert gerninginn við þrotamanninn sjálfan. Hafi gerningurinn verið gerður samkvæmt umboði, sem ræðir um í 18. gr., getur þriðji maður eigi borið hann fyrir sig, hafi umboðsmanninum verið kunnugt um gjaldþrotin eða mátt vera um þau kunnugt, er hann gerði gerninginn.

24. gr.

Nú hefir umbjóðandi andazt, verið sviptur lögræði eða bú hans verið tekið til gjaldþrotaskipta, og getur þá umboðsmaður samt sem áður gert þá gerninga samkvæmt umboði sinu, sem nauðsynlegir eru til þess að verja búið eða umbjóðanda tjóni, fram til þess, að búið eða lögráðamaður umbjóðanda geta gert þær ráðstafanir, sem gera þarf.

25. gr.

Sá, sem kemur fram sem umboðsmaður annars manns, ábyrgist, að hann hafi nægilegt umboð. Sanni hann eigi, að hann hafi slikt umboð eða að gerningur sá, sem hann gerði, hafi verið samþykktur af þeim manni, sem hann taldi sig hafa umboð frá, eða að gerningurinn af öðrum ástæðum sé skuldbindandi fyrir þann mann, skal hann bæta það tjón, sem þriðji maður verður fyrir við það, að gerningnum verður eigi beitt gegn þeim manni, sem sagður var vera umbjóðandi.

Þetta gildir þó eigi, ef þriðji maður vissi eða mátti vita, að sá maður, er gerninginn gerði, hafði eigi nægilegt umboð, né heldur, ef sá maður, sem gerninginn gerði, fór eftir umboði. sem var ógilt af ástæðum, sem honum var ókunnugt um og þriðji maður gat eigi búizt við, að honum væri kunnugt um.

26. gr.

Ákvæði þessa kafla um umboð til að gera löggerninga gilda einnig, eftir því sem við á, um umboð til að taka við löggerningum fyrir umbjóðanda hönd.

27. gr.

Um afturköllun prókúruumboðs, sem tilkynnt hefir verið til verzlunarskrár, fer eftir ákvæðum 7. og 32. gr. laga um verzlunarskrár, firmu og prókúruumboð frá 13. nóv. 1903. Hafi afturköllunin verið skrásett og birt með lögboðnum hætti, þarf umbjóðandi eigi einnig að kalla umboðið aftur með öðrum hætti.

III. KAFLI

Um ógilda löggerninga.

28. gr.

Hafi maður með ólögmætum hætti verið neyddur til að gera löggerning, og nauðungin er fólgin í líkamlegu ofbeldi eða hótunum um að beita því þegar í stað, þá er sá löggerningur eigi skuldbindandi fyrir þann mann, sem neyddur var.

Hafi þriðji maður beitt nauðunginni, en sá maður, sem löggerningnum var beint til, var grandlaus, og verður þá sá, sem neyddur var, ef hann vill bera nauðungina fyrir sig, að skýra honum frá því, án ástæðulausrar tafar, eftir að nauðunginni létti af. Að öðrum kosti er hann skuldbundinn samkvæmt löggerningnum.

29. gr.

Hafi maður með ólögmætum hætti neytt annan mann til að gera löggerning, og þó eigi beitt slíkri nauðung, sem ræðir um í 28. gr., þá er sá löggerningur eigi skuldbindandi fyrir þann, sem neyddur var, ef sá maður, sem tók við löggerningnum, hefir sjálfur beitt nauðunginni eða hann vissi eða mátti vita, að löggerningurinn var gerður vegna ólögmætrar nauðungar af hálfu annars manns.

30. gr.

Löggerningur skuldbindur eigi þann mann, sem gerði hann, ef hann var fenginn til þess með svikum, og sá maður, sem við löggerningnum tók, beitti sjálfur svikunum eða hann vissi eða mátti vita, að gerningurinn var gerður fyrir svik annars manns.

Hafi sá, sem tók við löggerningnum, sviksamlega skýrt rangt frá atvikum, sem ætla mátti að skiptu máli um löggerninginn, eða hann hefir sviksamlega þagað yfir slíkum atvikum, skal líta svo á, sem gerningurinn hafi verið gerður fyrir þau svik, nema það sannist, að þessi atriði hafi engin áhrif haft um það, að löggerningurinn var gerður.

31. gr.

Löggerningur, sem vegna misritunar eða annara mistaka af hálfu þess, er gerði hann, hefir orðið annars efnis en til var ætlazt, er ekki skuldbindandi fyrir þann, sem gerði hann, ef sá maður, sem löggerningnum var beint til, vissi eða mátti vita, að mistök höfðu átt sér stað.

Nú er löggerningur sendur í simskeyti og aflagast hann í meðförum simans, og er hann þá eigi skuldbindandi fyrir sendanda í þeirri mynd, sem hann kemur fram í, og það enda þótt móttakandi sé grandlaus.

Sama gildir, sé munnlegum löggerningi, sem boðbera er falið að skila, skilað röngum.

Eigi sendandi sök á mistökunum, skal honum skylt að bæta móttakanda það tjón, sem hann hefir orðið fyrir af þeim.

Nú fær sendandi vitneskju um mistökin, og skal hann þá, án ástæðulausrar tafar, skýra gagnaðilja frá því, ef hann ætlar að bera þau fyrir sig. Að öðrum kosti gildir löggerningurinn svo sem hann var, er hann kom til móttakanda, nema því aðeins, að móttakandi hafi vitað um mistökin eða mátt um þau vita.

32. gr.

Löggerning, sem ella myndi talinn gildur, getur sá maður, er við honum tók, eigi borið fyrir sig, ef það yrði talið óheiðarlegt, vegna atvika, sem fyrir hendi voru, þegar löggerningurinn kom til vitundar hans, og ætla má að hann hafi haft vitneskju um.

33. gr.

Nú hefir skriflegur löggerningur verið gerður til málamynda, og hefir sá maður, sem við gerningnum tók, framselt grandlausum þriðja manni rétt sinn samkvæmt honum, og verður það þá eigi borið fram gegn þeim manni, að gerningurinn hafi verið gerður til málamynda.

34. gr.

Hafi kröfuhafi gegn vilja sínum misst kvittun fyrir peningaupphæð, er skuldari samt sem áður laus mála, ef hann i grandleysi greiðir, á gjalddaga eða eftir, gegn afhendingu kvittunarinnar.

35. gr.

Hafi maður lofað að greiða peninga eða annað i févíti, ef hann efnir eigi skuldbindingu, sem á honum hvilir, eða ef hann að öðru leyti vinnur eða lætur ógert eitthvert verk, þá má lækka það févíti, ef telja verður bersýnilega ósanngjarnt, að það verði greitt að fullu. Skal þá eigi aðeins taka tillit til þess tjóns, sem sá maður biður, sem rétt á samkvæmt loforði þessu, heldur og til þeirra hagsmuna, sem hann að öðru leyti hefir af því, að verkið sé unnið eða látið ógert, og til annara atvika málsins. Nú hefir slíkt févíti verið greitt fyrirvaralaust, eftir að það var á fallið, og verður það þá eigi aftur heimt samkvæmt þessari grein.

36. gr.

Ákvæðum 35. gr. skal beita, eftir því sem við á, ef svo hefir verið kveðið á i samningi, að verði samningnum rift vegna vanefnda annars aðilja, þá skuli hann hafa glatað rétti sínum til að heimta aftur það, sem hann þegar hefir greitt, eða að hann skuli, þrátt fyrir riftun samningsins, inna af hendi greiðslu sina samkvæmt honum.

Sama gildir, ef svo er um samið, að veði eða annari tryggingu, sem sett hefir verið fyrir efndum einhverrar skuldbindingar, skuli fyrirgert, ef skuldbindingin er eigi efnd.

37. gr.

Hafi maður, i því skyni að varna samkeppni, áskilið sér hjá öðrum manni, að sá maður reki eigi verzlun eða aðra atvinnu, eða að hann ráði sig eigi til starfa við shkt fyrirtæki, þá er það loforð eigi bindandi fyrir þann mann, ef telja verður, þegar litið er til allra atvika, að skuldbinding þessi sé víðtækari en nauðsynlegt er, til þess að varna samkeppni, eða að hún skerði óhæfilega atvinnufrelsi þess manns, sem tókst þessa skyldu á herðar. Við mat á hinu síðastnefnda atriði skal einnig hafa hliðsjón af því, hverju það varðar rétthafann, að skuldbinding þessi sé haldin.

Hafi starfsmaður við verzlun eða annað fyrirtæki tekið á sig slíka skuld-

bindingu, sem getur um í 1. málsgr., gagnvart þeim, sem fyrirtækið rekur, og skuldbinding hans á að gilda eftir að ráðningu hans við fyrirtækið er lokið, þá er sú skuldbinding ógild, ef honum er sagt upp stöðunni eða vikið úr henni, án þess að hann hafi sjálfur gefið nægilega ástæðu til þess, eða ef hann sjálfur fer löglega úr stöðunni sakir þess, að sá, sem fyrirtækið rekur, vanefnir skyldur sinar við hann.

IV. KAFLI

Almenn ákvæði.

38. gr.

Nú er gildi samnings eða annars löggernings samkvæmt lögum þessum komið undir því, að sá maður, sem löggerningnum er beint til, hafi eigi haft eða mátt hafa vitneskju um tiltekin atvik eða að hann að öðru leyti hafi verið grandlaus, og skal þá á það lita, sem hann vissi eða mátti vita á þeirri stund, er löggerningurinn kom til vitundar honum. Þegar sérstaklega stendur á, má þó einnig lita á þá vitneskju, sem hann fékk eða mátti hafa fengið eftir þann tima, en áður en löggerningurinn hafði áhrif um ráðstafanir hans.

39. gr.

Nú hefir maður afhent tilkynningu samkvæmt 4., 6., 9., 19., 28. eða 31. gr. laga þessara til flutnings með síma, pósti eða öðru því flutningstæki, sem gilt þykir að nota, og kemur það þá eigi honum að sök, þótt þeirri tilkynningu seinki eða hún komist eigi til skila.

40. gr.

Lög þessi gilda eigi um löggerninga, er lúta að málefnum, sem reglur persónuréttarins, sifjaréttarins og erfðaréttarins gilda um.

41. gr.

Lög þessi öðlast gildi þegar i stað.

Greinargerð.

Frv. er flutt að ósk dómsmálaráðherra, og fylgdu því eftirfarandi athugasemdir:

I.

Eins og kunnugt er, er einkaréttarlöggjöf vor Íslendinga mjög í brotum. og um mörg atriði á því sviði réttarins eigum vér engin sett lög. Vér eigum enga einkaréttarlögbók, þar sem hinar almennu reglur einkaréttarins séu lögfestar. Hin forna lögbók vor, Jónsbók, er um flest þau efni orðin langt á eftir timanum, og ákvæði hennar, sem hér að lúta, eru því flest löngu orðin úrelt og fallin niður. Í stað þeirra hafa komið einstök nýrri lagaákvæði, svo langt sem þau ná, en að öðru leyti venjureglur, og má segja, að nú séu til venjureglur, nokkurnveginn fastar og ótvíræðar, um öll þau höfuðatriði einkaréttarins, sem sett lög taka eigi til. Þær reglur, sem hér hafa skapazt um þessi efni, eru yfirleitt í nánu sam-

ræmi við þær reglur, sem taldar eru gilda hjá skandinavisku þjóðunum um sömu efni.

Hjá skandinavisku þjóðunum, Dönum, Norðmönnum og Svíum, fór á líka leið og hér hjá oss. Þó að lögbækur þeirra séu yngri en Jónsbók, þá hafa einkaréttarreglur þeirra samt sem áður orðið úreltar og fallið úr gildi, og ný lagasetning hefir eigi komið í þeirra stað, nema að nokkru leyti, og þó meir hjá Svium en hjá Dönum og Norðmönnum. En eins og hér mynduðust þar venjureglur um þessi efni. Einn þátturinn i samvinnu þessara þjóða um löggjafarmál var sameiginleg lagasetning um ýmis efni i kröfuréttinum, sem eigi voru lögfest áður. Samvinnunefnd sú, sem þessi mál hefir haft með höndum, hefir samið nokkur lagafrumvörp um einstök efni, og hafa þau siðan verið lögtekin í þessum þremur löndum. Ein af lögum þessum hafa verið lögtekin hér á landi, lög um lausafjárkaup, nr. 39 19. júní 1922. Eru þau aðallega lögfesting á eldri venjureglum. Annað frumvarp nefndar þessarar eru samningalögin svonefndu. Voru þau lögtekin i Svíþjóð 11. júní 1915, í Danmörku 8. mai 1917 og i Noregi 31. maí 1918. Í lögum þessum eru ákvæði um þrenn atriði, um samningsgerð, um umboð og um ógilda löggerninga, en þessi atriði voru að mestu leyti ólögákveðin áður i skandinavisku löndunum. Nýjungar er þó eigi miklar að finna í lögum þessum. Þau eru aðallega lögfesting á venjureglum. Eitt ákvæði úr lögum þessum hefir verið tekið upp i íslenzk lög. Er það 31. gr., sem lýsir þá gerninga ógilda, er maður notar sér bágindi annara manna, einfeldni o. s. frv. til að áskilja sér óhæfilega góð samningskjör. Ákvæði þetta, sem er nýmæli, er tekið upp i 7. gr. laga um bann gegn okri, dráttarvexti o. fl., nr. 73 19. júní 1933. Þessi norrænu samningalög hafa nú, að nefndu ákvæði 31. gr., sem á bezt heima i sambandi við reglurnar um okur, undanskildu, verið þýdd í heild sinni í því skyni, að þau verði einnig lögtekin hér. Þó að ákvæði þeirra séu að mestu leyti í samræmi við það, sem nú er talið gilda samkv. venju, þá er það hvorttveggja, að þær reglur eru ótviræðari, sem lögfestar eru, en hinar, sem aðeins hvíla á venju, og eins eru þau fáu nýmæli, sem i lögunum felast, heppileg. Virðist því æskilegt að taka þessi lög einnig upp hér á landi. Þess skal getið, að skandinavisku lögin eru ekki að öllu samhljóða. Hefir þeim verið fylgt til skiptis i þýðingunni, eftir því sem bezt þótti henta hér á landi. Orðalagi hefir og verið breytt töluvert i sumum ákvæðanna, án þess þó, að efninu hafi verið raskað.

Hvað heiti laganna snertir, þá er hér fylgt norsku lögunum. Sænsku lögin heita „lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område“ og dönsku lögin „Lov om Aftaler og andre Retshandlinger paa Formuerettens Omraade“. Fyrst og fremst eru þessi heiti fullviðtæk, þvi lögin hafa eigi að geyma nema ákvæði um þrjú atriði viðvíkjandi samningum og öðrum löggerningum, þau atriði sem talin eru í heiti þessa frumvarps. Auk þess er hugtakið fjármálaréttur (förmögenhetsrätt, Formueret) aðeins fræðilegt hugtak, sem nokkuð orkar tvimælis hversu skilgreina skuli, og nokkur vafi er á hvert fræðilegt gildi hefir. Er því ekki heppilegt að nota það i lagasetningu. Takmörkun sú á gildi laganna, sem felst í þessu atriði i heiti þeirra, er hér eins og i norsku lögunum gerð i sérstakri grein, 40. gr., og verður gerð grein fyrir henni í athugasemdunum við þá grein.

II.

Um einstök ákvæði frumvarpsins skal þetta tekið fram:

Um I. kafla. Um samningsgerð.

Í frumvarpinu er engin skilgreining á því, hvað samningur sé, og verður að leggja í það orð þann skilning, sem það venjulega hefir í íslenzku lagamáli, að samningur sé samþykkt tilboð. Tilboð eru þá allir löggerningar, sem samþykkja þarf, eigi aðeins löggerningar, sem miða að því að stofna til gagnkvæms réttar og skyldu, t. d. tilboð um kaup á einhverjum hlut, og aðrir löggerningar, sem skyldur hafa í för með sér fyrir báða aðilja, enda þótt þær séu eigi gagnkvæmar, t. d. tilboð um að gerast ábyrgðarmaður að skuld, ef skuldunaut sé veittur gjaldfrestur, heldur líka tilboð, sem veita eiga móttakanda einum rétt, ef samþykki á þeim er áskilið, t. d. loforð um gjöf, sem svars er óskað um. Þurfi hinsvegar ekki að samþykkja löggerninginn, þá gilda ákvæði þessa kafla eigi beinlinis um það mál, en sumum þeirra myndi mega beita með lögjöfnuði, þegar svo stendur á, t. d. 7. gr.

Um 1. gr.

Hér er það tekið fram, að ákvæði þessa kafla laganna séu aðeins skýringarlög og komi ekki til greina, ef öðruvisi er ákveðið í sjálfum löggerningnum, beint eða óbeint, eða tízka eða venja er önnur. Er þetta í samræmi við það, að flest lög um kröfuréttarmálefni eru aðeins skýringarlög.

Í dönsku og sænsku lögunum er í þessari grein ákvæði um það, að tilboð og svar við tilboði sé bindandi fyrir þann, sem tilboðið gaf, eða þann, sem svaraði. Með þessu ákvæði er hinni svonefndu loforðskenningu slegið fastri, þ. e. þeirri reglu, að ósamþykkt tilboð hafi skilyrðisbundið gildi. Þessi regla er viðurkennd í íslenzkum rétti, og auk þess má segja, að hún komi nægilega skýrt fram í öðrum ákvæðum frumvarpsins, t. d. í 7. gr. Þetta ákvæði er því óþarft, en gæti hinsvegar e. t. v. valdið misskilningi, þar sem það ekki greinir neitt um nánari skilyrði þess, að þeir, sem löggerninga þessa gera, verði skuldbundnir. Það er því ekki tekið upp hér.

Í sænsku lögunum er ennfremur í þessari grein ákvæði þess efnis, að fyrirmæli laga um að gerningur sé því aðeins gildur, að hann sé gerður í ákveðnu formi, skuli vera óröskuð. Í sænskum rétti gætir allmikið formskilyrða fyrir gildi samninga. Hér á landi gætir þessa mjög litið, eins og í Danmörku og Noregi, og ákvæðið er því væntanlega óþarft hér eins og þar. Það mun varla verða talið efamál, að lagaákvæði, sem binda gildi eða tiltekin réttaráhrif löggernings við tiltekið form, t. d. l. nr. 93 19. júní 1933, 1. gr., l. nr. 94 s. d., 1. gr., l. nr. 87 s. d., 5. og 7. gr. og l. nr. 60 22. nóv. 1907, 15. gr., haldi gildi sinu, jafnt eftir að frumvarp þetta er orðið að lögum sem áður.

Um 2. gr.

Tilboðsgjafi á ekki að vera bundinn við tilboð sitt von úr viti, og hann á fyrst og fremst að geta sjálfur sett takmörk fyrir því, hve lengi hann skuli bundinn, með því að krefjast svars innan tiltekins frests. Grein þessi ræðir um það tilvik, er tilboðsgjafi hefir sett tiltekinn samþykkisfrest.

Þegar samþykkisfrestur er settur, verður spurning um það, hvað samþykkjandi þurfi að hafa gert áður en fresturinn er liðinn. Úr því er leyst í fyrri málsgr. 2. gr. á þá leið, að svarið verði að vera komið til tilboðsgjafa áður en fresturinn sé liðinn. Með orðunum „komið til" er, í samræmi við það, sem hingað til hefir verið talið gilda, átt við það, að svarið sé komið þangað, sem almennt má búast við, að tilboðsgjafi geti kynnt sér það, ef hann vill, t. d. bréf afhent á heimili eða skrifstofu viðtakanda, látið í bréfakassa á hurð hjá honum eða í pósthólf hans. Samþykkjanda er því ekki nóg að hafa sent svarið af stað áður en fresturinn er liðinn. Hinsvegar kemur svarið nógu snemma, ef það kemur til tilboðsgjafa, eins og áður var sagt, innan frestsins, þótt tilboðsgjafi kynni sér það eigi fyrr en eftir að fresturinn er liðinn.

Í 2. málsgr. eru ákvæði um það, frá hvaða tima reikna skuli frestinn, ef tilboðið var gert annaðhvort í bréfi eða í simskeyti. Er æskilegt að hafa þar eitthvað fast að halda sér að, og að það atriði sé þess eðlis, að auðvelt sé að upplýsa það. Þegar tilboðið er gert i bréfi, er fresturinn því miðaður við dagsetningu þess og talinn frá þeim degi. Dagsetningardagurinn er því eigi talinn með i frestinum. Er þetta handhæg regla, því bréfið ber sjálft dagsetninguna með sér. Sé tilboðið sent i símskeyti, er það venjulega vottur þess, að tilboðsgjafi vill hafa hraðann á um samningana. Þar þótti því réttara að miða beinlinis við þá stund dagsins, er skeytið var afhent til sendingar á símastöðinni, sem það var sent frá. Er þessi tími hvarvetna ritaður á símskeyti, og skeytið sýnir viðtakanda því sjálft, við hvað hann á að miða frestinn.

Um 3. gr.

Í 3. gr. eru fyrst ákvæði um tilboð, sem gert er í bréfi eða símskeyti, en án þess að samþykkisfrestur sé settur. Má þá ætla, að tilboðsgjafi vilji vera bundinn við tilboðið hæfilegan tíma, þ. e. þann tima, sem hann býst við, að gagnaðili þurfi til þess að samþykkja tilboðið. Koma þrjú atriði til greina við ákvörðun þess frests, 1) timinn, sem tilboðið er á leiðinni frá tilboðsgjafa til viðtakanda, og er þá gert ráð fyrir, að tilboðinu seinki eigi á leiðinni, 2) umhugsunartími samþykkjanda, sem á að vera nægilegur, en það hvað sé nægilegur umhugsunarfrestur verður skiljanlega mismunandi, eftir því hver viðskiptin eru, sem tilboðið hljóðar um, og 3) timinn, sem þarf til að senda svarið frá samþykkjanda til tilboðsgjafa, og er einnig þar gert ráð fyrir, að svarinu seinki eigi á leiðinni. Allt þetta verður að áætla með hliðsjón af þeim atvikum, sem tilboðsgjafa voru kunn, er hann gerði tilboðið, eða honum máttu þá vera kunn. Ef t. d. samgöngur verða torveldari eftir að tilboðið var gert, þá lengir það ekki samþykkisfrestinn, nema því aðeins, að tilboðsgjafi hafi mátt ganga út frá því, að svo myndi fara, er hann gerði tilboðið. Þessi þrenn tímabil ber að skoða sem eina heild. Ef viðtakandi t. d. af sérstökum ástæðum þarf skemmri umhugsunarfrest en vænta mátti, kemur það ekki að sök, þó tilboði hafi seinkað eða svarinu seinki, ef það þó kemur til tilboðsgjafa áður en sá frestur er liðinn, sem miðaður er við þann umhugsunartíma, sem vænta mátti að hann þyrfti að hafa.

Komi svarið til tilboðsgjafa áður en fresturinn er liðinn, þá skiptir það eigi máli, með hverjum hætti svarið hefir verið sent. En þegar áætla þarf frestinn,

og um er að velja fleiri leið en eina til þess að senda svarið, og svarið er mismunandi lengi á leiðinni, eftir því hver leiðin er notuð, þá verður spurning um það, við hvern sendingarhátt frestinn skuli miða. Almennt verður þá að haga því svo, að sá háttur sé hafður á sendingu svarsins, sem sendandi þess má búast við, að tilboðsgjafi vilji að sé hafður. Í niðurlagi 1. mgr. er ákvæði um eitt atriði hér að lútandi. Ef tilboð er gert í simskeyti, má viðtakandi að jafnaði gera ráð fyrir, að tilboðsgjafi vilji hraða málinu, og að hann ætlist til, að svarið sé sent með hinum sama, greiða hætti og hann sendi tilboðið. Verður hann þá að senda svar sitt í símskeyti, ef það kemur eigi jafnsnemma fram með öðrum hætti.

Í 2. mgr. er rætt um munnleg tilboð, og falla undir það öll munnleg tilboð, bæði þau, sem gerð eru viðstöddum manni, sem tilboðsgjafi talar við, og fjarstöddum manni, er hann talar við í sima. Um þessi tilboð er svo ákveðið, í samræmi við það sem hingað til hefir verið talið gilda, að þau skuli samþykkja þegar í stað. Vilji sá, sem slíkt tilboð fær, fá umhugsunarfrest, verður hann því að biðja tilboðsgjafa um að veita sér hann.

Um 4. gr.

Ef samþykki kemur of seint fram, er það ekki gilt samþykki. Tilboðsgjafi er ekki skyldur til að taka því, og hann er eigi bundinn við tilboð sitt, þar sem það var eigi samþykkt innan frestsins.

Þegar samþykki kemur of seint, þá er samþykkjanda venjulega ljóst, að svo muni fara, annaðhvort af því, að samþykkisfrestur er liðinn hjá, er hann sendir svarið, eða svo langt er áliðið frestsins, að engin von er til, að svarið komi fram nógu snemma. Þegar þannig stendur á, er samþykkjanda því ljóst, að svar hans er ekki gilt samþykki. Að hann samt sem áður sendir samþykkið er þó vottur þess, að hann óskar, að samningar takist, og er því eðlilegast að líta svo á, að samþykkið sé þá nýtt tilboð af hans hálfu.

Stundum býst sendandi þó e. t. v. við því að samþykkið komi nógu snemma fram. Hann treystir því þá, að samþykkið sé gilt og að samningur hafi komizt á. Ef hann þá ekki fyrr en seint og síðar meir fréttir, að samþykkið hafi komið of seint fram og hann því misst af rétti sínum samkv. tilboðinu, þá getur það hafa haft margvíslegt tjón í för með sér fyrir hann, að hann treysti því, að samningur væri á kominn. Þegar þannig stendur á, þykir því rétt að leggja þá skyldu á tilboðsgjafa, að tilkynna sendanda samþykkisins það, án ástæðulausrar tafar, ef hann vill ekki taka samþykkinu. Þessi skylda er þó bundin við það, að tilboðsgjafa hafi mátt vera það ljóst, að sendandi samþykkisins hélt, að það hefði komið nógu snemma fram. Er það varhugalitið að leggja þetta ómak á tilboðsgjafann, og mun minni vandkvæðum bundið fyrir hann að senda þessa tilkynningu, heldur en fylgja þeirri óvissu, sem samþykkjandi ella væri í um gildi samningsins. Það er eðlileg afleiðing af þessari tilkynningarskyldu tilboðsgjafa, að samningur telst gerður, ef hann lætur hjá líða að senda tilkynninguna.

Um 5. gr.

Ef tilboði er hafnað, en samþykkisfrestur enn ekki liðinn, getur verið efamál, hvort sá, sem tilboðið fékk, getur séð sig um hönd og samþykkt það síðar,

ef samþykkið kemur fram áður en fresturinn sé liðinn. Væri svo, yrði afleiðing þess sú, að tilboðsgjafi væri jafnan bundinn við tilboðið til loka samþykkisfrestsins, jafnvel þó tilboðinu hefði þegar verið hafnað. Þetta væri óheppileg regla, og því er hér ákveðið, að tilboðið skuli eigi skuldbinda tilboðsgjafa lengur, ef því hefir verið hafnað, þó samþykkisfrestur sé enn eigi liðinn. Höfnun tilboðsins hefir þvi i för með sér endanlegt brottfall þess.

Um 6. gr.

Grein þessi er hliðstæð 4. gr. Munurinn er sá, að hér er eigi um það að ræða, að samþykkið komi of seint, heldur að það sé að efni til i ósamræmi við tilboðið. Slikt svar er ekki gilt samþykki, en vegna þess, að samþykkjandanum má venjulega vera ljóst, að svarið er annars efnis en tilboðið, þá er svarið vottur þess, að hann vill að vísu gera samninginn, en með öðru efni en i tilboðinu fólst. Slikt svar er þvi eðlilegast að skilja sem hvorttveggja i senn, höfnun á tilboðinu, sem fyrir hendi er, og nýtt tilboð. Í siðari málsgr. er samsvarandi ákvæði um tilkynningarskyldu tilboðsgjafa og það, sem er i 2. mgr. 4. gr., og kemur til þeirrar tilkynningarskyldu, þegar tilboðsgjafa má vera það ljóst, að samþykkjandi ætlar, að samþykki sitt sé i samræmi við tilboðið.

Um 7. gr.

Gildi loforðs eða annarar viljayfirlýsingar til skuldbindingar byggist á þeirri eftirvæntingu, sem viljayfirlýsingin vekur hjá þeim manni, sem við henni tekur. Sú eftirvænting verður fyrst til, er viðtakandi fær vitneskju um yfirlýsinguna. Af þessu leiðir það, að hafi tilboð verið gert og kallað síðan aftur, og viðtakandi fær vitneskju um afturköllunina áður en hann fær vitneskju um tilboðið sjálft, þá veitir það tilboð honum engan rétt. Hann veit þá, þegar hann fær tilboðið, að það er eigi i samræmi við vilja þess manns, sem gerði það. Ef þessari reglu væri stranglega fylgt, færi þvi gildi afturköllunar tilboðs jafnan eftir þvi, hvort viðtakandi fengi fyrr vitneskju um tilboðið eða um afturköllunina. Ef hvorttveggja kæmi til hans samtímis, t. d. er tilboð er sent i bréfi og afturköllunin i öðru bréfi með sama pósti, þá ylti gildi tilboðsins á þvi, hvort bréfið viðtakandi læsi fyrr. Þetta hefir af ýmsum ástæðum ekki þótt heppileg regla, m. a. vegna örðugrar aðstöðu um sannanir, eða af þvi, að það gæfi viðtakanda e. t. v. kost á að ganga framhjá afturkölluninni og kynna sér hana ekki, og þvi er gildi afturköllunarinnar miðað, ekki við það, hvenær hún kemur til vitundar viðtakanda, heldur við það, hvenær hún kemur til hans, þannig að hún kemur nógu snemma, komi hún til hans jafntímis sjálfu tilboðinu, og er það þá á sjálfs hans áhættu, hvora orðsendinguna hann kynnir sér fyrr. Um merkingu þess, að afturköllunin sé „komin til“ viðtakanda, vísast til þess, sem sagt var um 2. gr.

Um 8. gr.

Fyrir kemur það, að tilboðsgjafi lýsir þvi yfir, að hann muni skoða þögn gagnaðilja sins sem samþykki á tilboðinu. Þá er það og mjög algengt i hinu daglega lifi, að tilboð eru gerð, sem ekki er ætlazt til, að samþykkt séu sérstaklega. Í hvorugu þessu tilfelli verður viðtakandi að jafnaði skuldbundinn af sinni hálfu

fyrir það eitt, að hann hafnar eigi tilboðinu. Tilboðsgjafi er hinsvegar bundinn við þetta tilboð sitt með venjulegum hætti. En hér er ekki um neinn samþykkisfrest að ræða, þar sem ekki er ætlazt til, að neitt samþykki sé sent. Sú takmörkun á því, hversu lengi tilboðsgjafi sé skuldbundinn, sem samþykkisfresturinn setur, er hér eigi fyrir hendi, en eigi er ástæða, frekar hér en endranær, að láta tilboðsgjafa vera bundinn eftir geðþótta gagnaðilja von úr viti. Það er því nauðsynlegt að gefa honum kost á að setja skuldbindingu sinni einhver takmörk. Það er gert í grein þessari með því að skylda gagnaðilja til að svara fyrirspurn hans um það, hvort hann vilji samþykkja tilboðið, og kveða svo á, að verði slíkri fyrirspurn eigi svarað, sé tilboðið fallið niður. Það hefir eigi verið talin ástæða til þess að binda það ákveðnum tímamörkum, hvenær tilboðsgjafi geti sent þessa fyrirspurn sína, eða hvenær viðtakandi eigi að svara henni. Eðlileg framkvæmd ákvæðisins yrði sú, að ætla viðtakanda álíka frest frá því loforðið var gefið og honum myndi hafa verið veittur samkv. 3. gr., ef ætlazt hefði verið til, að hann svaraði tilboðinu. Það virðist líka óþarfi að taka það fram í gr., að fyrirspurnina, sem hér ræðir um, ber ekki að skoða sem nýtt tilboð.

Í sænsku lögunum eru ákvæði gr. þessarar með nokkuð öðrum hætti. Fyrri málsgr. gr. á þar aðeins við þau tilvik, er sérstaks svars er ekki óskað eða vænzt, og er hún, svo langt sem hún nær, í samræmi við gr. eins og hún er í frv. þessu. Í síðari mgr. er kveðið svo á, að farið skuli eftir því, sem mælt er fyrir í lögum um þau tilfelli, er það eitt, að tilboði eigi er hafnað, skoðast samþykki þess. Eins og áður var getið, skoðast þögn viðtakanda ekki að jafnaði sem samþykki á tilboði, og það jafnvel ekki, þó tilboðsgjafi hafi tekið það fram í tilboðinu, að hann myndi skoða þögn gagnaðilja sem samþykki. En frá þessu geta verið undantekningar, og er eina þeirra að finna í 9. gr. frv. Svíum þótti réttast að taka allan vafa af um það, að 8. gr. ætti ekki við, er þannig stendur á. Greinin á aðeins við um fyrirspurn um það, hvort samningur skuli gerður, eigi um það, hvort samningur hafi verið gerður, og þegar þögnin gildir sem samþykki, þá er samningurinn þegar gerður fyrir þögnina eina. Í dönsku og norsku lögunum var talið óþarft að taka þetta fram, og hefir þeim verið fylgt hér, enda getur varla orðið vafi á því, að greinin taki ekki til þessara tilvika.

Um 9. gr.

Í yfirlýsingu, sem hefir öll önnur einkenni tilboðs, er þess stundum getið, að hún sé gerð „án skuldbindingar“, eða ákvæði sömu merkingar er í henni. Þetta er vottur þess, að tilboðsgjafi vill hafa frjálsar hendur um það, hvort hann tekur samþykki, sem fram kemur, eða tekur því ekki. Geta verið góðar og gildar ástæður til þess, að tilboðsgjafi kveður svo á. Í rauninni er þá ekki um neitt tilboð að ræða, því yfirlýsingin felur ekki í sér neina skuldbindingu fyrir þann mann, sem hana gerði. Sá, sem fær slíka tilkynningu, getur því eigi skoðað hana öðruvísi en sem áskorun til sín um að gera tilboð. Nú er það aðalreglan, að maður, sem gerir öðrum manni tilboð, á ekki neinn rétt á svari við tilboðinu, og að það skapar honum engan rétt, þótt viðtakandi svari því ekki. Í því tilfelli, sem ræðir um í þessari gr., stendur svo sérstaklega á, að tilboðið er komið fram að tilhlutun viðtakanda. Þess vegna er honum þá gert að skyldu að svara því. Hon-

um er frjálst, hvort hann hafnar því eða tekur, en svari hann eigi, er hann talinn hafa samþykkt það. Þessi tilkynningarskylda hvilir þó því aðeins á viðtakanda tilboðsins, að hann geti búizt við því, að tilboðið hafi verið gert vegna orðsendingar sinnar, að tilboðið komi frá einhverjum þeim, sem orðsendingunni hefir verið beint til, að tilboðið komi fram innan sennilegs tíma frá því að orðsendingin var send, og loks, að orðsendingin hafi verið þess eðlis, að hún myndi hafa verið talin vera tilboð, ef fyrirvari þessi hefði eigi verið í henni. Greinin á því t. d. ekki við venjulegar auglýsingar, því þær eru ekki taldar fela i sér tilboð. Nefndinni, sem samdi lögin, þótti ekki ástæða til að löggilda ríkari tilkynningarskyldu en hér er gert, en það er eigi því til fyrirstöðu, að tilkynningarskyldan geti orðið strangari t. d. samkvæmt verzlunartízku.

Um II. kafla. Um umboð.

Í þessum kafla eru nokkrar reglur settar um það, er maður notar milligöngu annars manns við gerð löggernings, og milligöngumaðurinn gerir gerninginn i nafni þess manns, en ekki í sjálfs sin nafni. Er þetta nefnt umboð. Um annarskonar milligöngu við gerð löggernings ræða lögin ekki. Þau eiga þannig ekki við um það, sem nefnt er „kommission", er maður gerir gerning í eigin nafni, en fyrir annan mann. Ákvæði þessi eiga ekki heldur við um erindisrekstur lögráðamanns fyrir skjólstæðing sinn. Heimild lögráðamannsins til þeirra ráðstafana byggist á skipun frá opinberu valdi, en eigi á löggerningi frá hinum ólögráða manni sjálfum. Ákvæðin eiga ekki heldur við um erindisrekstur forstjóra eða stjórnenda ópersónulegra kröfuhafa, t. d. félaga og stofnana á málefnum þeirra. Í sambandi við reglurnar um umboð er hér i 25. gr. mælt fyrir um, hvernig fari, ef maður kemur fram sem umboðsmaður annars manns án umboðs.

Ákvæði þessa kafla eru að flestu leyti í samræmi við það, sem hingað til hefir verið talið gilda hér samkv. venju. Eitt atriði er það, sem sérstaklega skiptir miklu máli um þetta efni. Milliganga umboðsmannsins hvilir á tveimur löggerningum umbjóðanda. Annað er yfirlýsing hans til umboðsmannsins, er hann felur honum erindisreksturinn. Hitt er yfirlýsing hans til þriðja manns um að vera bundinn við það, sem umboðsmaðurinn gerir í hans nafni. Sú yfirlýsing getur verið með ýmsum hætti, t. d. sérstakt skjal, sem umboðsmanninum er fengið, til þess að hann sýni þriðja manni það (skriflegt umboð), sérstök tilkynning, skrifleg eða munnleg, til þriðja manns, annaðhvort ákveðins manns eða manna eða til alls almennings (auglýsing i blöðum), eða að yfirlýsingin getur verið gerð óbeint, t. d. falizt i því, að umboðsmaðurinn er settur í tiltekna stöðu hjá umbjóðanda (t. d. skipstjóri, verzlunarstjóri). Þessum tvennum yfirlýsingum getur borið á milli, einkum svo, að heimild umboðsmannsins sé þrengri en umboð hans út á við. Skiptir þá verulegu máli, hvort umboðið hefir, eins og orðað hefir verið, „sérstaka tilveru gagnvart þriðja manni", þ. e. hvort þriðji maður hefir annað en sögusögn umboðsmannsins sjálfs að halda sér að um það, hvort umboðið sé til og hve langt það nái. Á þessum mun er byggt í ákvæðum þessa kafla.

Um 10. gr.

Í fyrri málsgr. er almennt ákvæði um þýðingu þess, að gerningur er gerður samkv. umboði. Gerningurinn skapar þá beint rétt og skyldu fyrir umbjóðanda. Til þess að hann verði skuldbundinn, nægir því loforð umboðsmannsins, og nýtt loforð frá umbjóðanda þarf eigi til að koma. Og til þess að hann öðlist rétt við gerninginn, þarf ekki neitt framsal frá umboðsmanninum til umbjóðanda né aðra yfirlýsingu frá umboðsmanninum. Það nægir, að umboðsmaðurinn hefir tekið við gerningnum fyrir umbjóðanda hönd. Í þessu felst það og, að gerningurinn skapar hvorki rétt eða skyldu fyrir umboðsmanninn sjálfan. Reglan er takmörkuð við það, að gerningurinn sé innan takmarka umboðsins. Hafi umboðsmaðurinn farið út fyrir umboðið, fer um ábyrgð hans eptir því sem segir i 25. gr.

Í síðari málsgr. er ákvæði um hin svo nefndu „stöðuumboð". Þegar maður setur annan mann í einhverja stöðu hjá sér, þá felst oft i því eitthvert umboð fyrir starfsmanninn til að fara með málefni þess, sem hann vinnur hjá. Stundum kveða lög á um það, hve víðtækt slikt umboð sé, t. d. l. nr. 56 30. nóv. 1914, 53.—55. gr., l. nr. 42 13. nóv. 1903, 25. gr. Oftast fer það þó eftir venju. Hér er kveðið svo á, að telja skuli starfsmanninn hafa umboð innan þeirra takmarka, sem lög eða venjur setja, og er það i samræmi við það, sem nú er talið gilda.

Um 11. gr.

Hvað umboðsmaðurinn hefir heimild til að gera i nafni umbjóðanda, fer eftir löggerningi þeim, sem umbjóðandi hefir gert við hann, þ. e. umboðsmaðurinn á-að fara eftir fyrirmælum umbjóðanda við rekstur umboðsins. Brjóti umboðsmaður i bág við þau fyrirmæli, og geri hann annað en hann mátti gera, þá er spurning, hvort gerningurinn sé samt gildur, og er leyst úr þeirri spurningu i þessari grein. Samkv. henni er gerningurinn þá jafnan óskuldbindandi fyrir umbjóðanda, ef þriðja manni var eða mátti vera það ljóst, að umboðsmaður braut fyrirmæli umbjóðanda. Sé þriðji maður hinsvegar grandlaus, þ. e. hvorki ljóst, að umboðsmaðurinn geri annað en honum er heimilt né mætti vera það ljóst, veltur það, hvort gerningurinn verður skuldbindandi fyrir umbjóðanda, á því, hvort umboðið hefir sérstaka tilveru gagnvart þriðja manni eða ekki. Ef þriðji maður aðeins hefir sögusögn umboðsmannsins sjálfs við að styðjast, er ástæða fyrir hann til að sýna fullkomna varkárni, og eðlilegt, að hann beri þá frekar en umbjóðandi áhættuna á því, hvort umboðsmaðurinn skýrir rétt frá umboði sínu. Á þeirri skoðun er ákvæði 2. mgr. byggt. Hafi umbjóðandi aftur á móti gefið umboðsmanninum skriflegt umboð, eða með öðrum hætti lagt til gögn, sem þriðji maður getur markað af, hvert umboðið sé, þá stendur það umbjóðanda sjálfum næst að sýna varkárni, og gerningurinn verður þá skuldbindandi fyrir hann, ef hann er innan takmarka umboðsins og þriðji maður er grandlaus, enda þótt undirmál hafi verið milli umbjóðanda og umboðsmanns um takmörkun á umboðinu og gerningurinn fari i bága við þau undirmál.

Um 12. gr.

Þegar hér er talað um afturköllun umboðs, þá er átt við það, að umbjóðandi svipti umboðsmanninn ráðstöfunarheimild þeirri, er í umboðinu fólst, fram-

vegis. Afturköllun umboðsins hefir því engin áhrif á gildi þeirra gerninga, sem umboðsmaðurinn þegar hefir gert samkv. umboðinu.

Frumv. hefir engin ákvæði um það, hvort eða hvenær umbjóðandi megi afturkalla umboðið. Um það gilda því sömu reglur og hingað til, en samkv. þeim getur umbjóðandi að jafnaði afturkallað umboð, hvenær sem honum sýnist, þó umboð einnig geti verið óafturtækt í vissum undantekningatilfellum.

Af 11. gr. og því, sem um hana var sagt, er það ljóst, að umbjóðanda er það eitt eigi nóg að tilkynna umboðsmanninum, að umboðið sé aftur tekið. Hafi umbjóðandi birt þriðja manni umboðið, verður hann einnig að kalla það aftur gagnvart honum. Aðferðin við það er mismunandi, eftir því hvernig umboðið var birt, og eru um það reglur í 13.—16. gr. Ef fyrirmæli fleiri en einnar af gr. þessum eiga við um sama umboð, t. d. umboðið bæði birt í blaði og tilkynnt einhverjum þriðja manni með sérstakri tilkynningu, þá verður að gæta þeirra allra. Í síðari málsgr. er þó tekið fram, að alltaf sé nægilegt að kalla umboð aftur með þeim hætti, sem segir í 13. gr., þannig, að sá maður, sem slíka afturköllun fékk, geti ekki borið það fyrir sig, að umboðið hefði einnig átt að afturkalla með öðrum hætti.

Um 13. gr.

Greinin á við það, að umbjóðandi hefir gefið þriðja manni sérstaklega tilkynningu, munnlega eða skriflega, um umboðið. Á hún aðeins við það, að slík tilkynning sé gefin þeim manni **sérstaklega**, og verður það e. t. v. stundum vafamál, hvort svo hefir verið, en áherzlan liggur þá í því, hvort sagt verði, að umbjóðandi hafi snúið sér persónulega til hlutaðeigandi þriðja manns. Þegar svo stendur á, getur þriðji maður vænzt þess, að umboðið haldi gildi sínu, þar til hann fær sérstaka tilkynningu um, að það skuli falla niður. Umbjóðandi verður því gagnvart honum að afturkalla umboðið með slíkri tilkynningu. Gildi afturköllunarinnar miðast við það, að hún sé „komin til" þriðja manns, í þeirri merkingu, sem getið var í aths. við 2. gr.

Um 14. gr.

Grein þessi er að nokkru leyti nýmæli hér á landi. Það hefir hingað til eigi verið talið nægilegt að afturkalla umboð, sem birt hefir verið t. d. með auglýsingu í blaði, með því að birta auglýsingu um afturköllunina í sama blaði. Sú auglýsing hefir að visu haft gildi gagnvart þeim, sem sannað varð um, að hefðu þekkt hana, en heimild hefir brostið til að telja hana vera komna á allra vitorð, er hún hafði verið birt, sbr. sem undantekningarákvæði l. nr. 42 13. nóv. 1903, 32., sbr. 7. gr. Maður, sem birt hefir umboð með slíkum hætti, á því talsvert í hættu um það, hvernig afturköllunin tekst, og það sýnist vera heppilegt að lögleiða hér sömu reglu og viðast gildir nú annarsstaðar, að afturköllunin geti farið fram með sama hætti og birtingin. Á þetta við öll umboð, sem birt hafa verið með almennum hætti, t. d. með auglýsingu í blaði eða í útvarpi, með auglýsingu, sem fest er upp á almannafæri eða send mörgum mönnum bréflega (cirkulære). Er þá nóg að birta afturköllunina með sama hætti, en sé það ekki hægt, blaðið, sem umboðið var birt í, er t. d. hætt að koma út, á að birta afturköllunina með öðrum álíka tryggilegum hætti, þ. e. þannig, að vænta megi, að hún komist

jafnt á almanna vitorð og með hinum fyrra birtingarhætti. Ef umbjóðandi er í vafa um, hvernig hann skuli haga birtingu afturköllunarinnar, er honum heimilt að leita fyrirmæla undirdómarans um það.

Ákvæði þriðju málsgr. vantar í sænsku lögin, en það þótti rétt að taka það upp hér eftir dönsku og norsku lögunum. Eins og nú er komið, verður eigi talið, að það sé birt almenningi, sem þinglýst er, og þinglýsing umboðs er því eigi almenn birting þess, þótt hún kunni að geta haft þýðingu að öðru leyti, t. d. til þess að skapa umboðsmanninum formlega heimild.

Um 15. gr.

Stöðuumboð eru birt þriðja manni með því, að starfsmaðurinn er settur til starfans. Afturköllunin verður því að fara fram með tilsvarandi hætti, þeim, að starfsmaðurinn sé látinn hverfa frá starfanum. Uppsögn til hans er því eigi nægileg, meðan hann enn gegnir starfanum. Skipstjóri, sem enn er á skipinu og stjórnar því, hefir enn skipstjóraumboð sitt út á við, enda þótt honum hafi verið sagt upp stöðunni og hann ætti samkv. uppsögninni þegar að hafa farið af skipinu. Hvað til þess þurfi, að hægt sé að segja að umboðsmaðurinn hafi látið af starfanum, verður mismunandi, eftir því hver starfinn er.

Um 16. gr.

Greinin ræðir um umboð þau, sem í daglegu tali eru nefnd skrifleg umboð, þ. e. skriflega yfirlýsingu umbjóðanda, sem felur í sér umboð og fengin er umboðsmanni í hendur, til þess að hann sýni hana þeim mönnum, sem hann skiptir við, til sönnunar umboði sínu. Meðan slík yfirlýsing er í höndum umboðsmannsins á umbjóðandi á hættu að verða skuldbundinn gagnvart grandlausum þriðja manni, sem umboðsmaðurinn hefir samið við samkv. umboðinu. Til þess að tryggja sig gegn þessu, þarf umbjóðandi, er hann hefir afturkallað umboðið gagnvart umboðsmanninum, að ná umboðinu úr vörzlum umboðsmanns, annaðhvort fá það aftur í sínar vörzlur eða eyðileggja það. Hagsmunir umbjóðanda af því að fá umboðið aftur eða eyðilagt eru svo miklir, að umboðsmanni verður að vera skylt að skila því aftur, er þess er krafizt, sé um afturtækt umboð að ræða. Er þetta tekið fram í síðari málsgr. Umboðsmaður hefir því t. d. ekki haldsrétt yfir umboðinu, þó hann eigi ógoldin umboðslaun, eða þó hann e. t. v. þurfi á umboðinu að halda síðar til að sanna, að hann hafi haft umboð. Í þessu síðarnefnda efni yrði hann að láta sér nægja eftirrit af umboðinu, en skilaskyldan nær aðeins til frumritsins.

Um 17. gr.

Umbjóðandi, sem afhent hefir umboðsmanni sínum skriflegt umboð, en getur eigi fengið því skilað aftur eða það eyðilagt samkvæmt 16. gr., er illa settur, þar sem hann á það á hættu, að umboðsmaðurinn noti umboðið í forboði sínu. Samkv. núgildandi lögum gæti hann að vísu fengið umboðið afhent sér með fógetagerð. En oft myndi sú leið eigi vera fær, af því að umboðið fyndist ekki. Þá myndi hann og geta fengið umboðsmanninn dæmdan til að skila umboðinu, en sú leið er bæði seinfarin og óvíst um árangurinn. Loks myndi hann væntanlega geta fengið umboðið dæmt ógilt samkv. hinum almennu regl-

um um ógildingardóma í l. nr. 30 3. nóv. 1915, því umboð fellur væntanlega undir þau bréf, sem nefnd eru heimildarbréf í 1. gr. þeirra laga. En sú leið er einnig mjög seinfarin. Hér er þörf á greiðari ógildingaraðferð, og um hana mælir greinin fyrir. Skandinavisku lögin hafa mismunandi ákvæði um ógildingaraðferðina, sem stafar af því, að réttarfarið er ólikt í þessum löndum, en reglur dönsku laganna virðast eiga vel við hér á landi, og er þeim því fylgt.

Um 18. gr.

Hér er um að ræða þau umboð, sem þriðji maður aðeins þekkir af sögusögn umboðsmannsins. Um þýðingu þess, að umboðsmaður fer út fyrir slikt umboð, var áður rætt, í 11. gr., og ákvæði þessarar gr. um afturköllun sliks umboðs eru í fullu samræmi við þá meginreglu, sem þar kom fram. Þriðji maður á þar allt undir því, hversu rétt umboðsmaðurinn skýrir frá umboðinu, og er því nægilegt til að afturkalla slikt umboð, að yfirlýsing um afturköllun þess sé komin til umboðsmannsins.

Um 19. gr.

Þegar umboð hefir verið afturkallað löglega eða lýst ógilt, eru gerningar þeir, sem umboðsmaður gerir þar á eftir samkv. umboðinu, eigi skuldbindandi fyrir umbjóðanda, og gildir það jafnt, hvort sem þriðji maður er grandlaus eða eigi. Í þessari gr. er gerð undantekning frá þeirri reglu. Ef umbjóðandi hefir sérstaka ástæðu til að ætla, að umboðsmaður muni, þrátt fyrir það, að umboðið er afturkallað eða lýst ógilt, gera löggerning sin vegna við ákveðinn þriðja mann, og umbjóðandi má ennfremur ætla, að þeim manni sé ókunnugt um, að umboðið sé fallið úr gildi, þá væri það ekki rétt að leyfa umbjóðanda að sitja aðgerðalausum og láta gerninginn fara fram. Í þessu tilfelli má ætlast til þess af honum, að hann aðvari þriðja mann, ef honum er það unnt, og venjulega er honum það auðvelt. Því er hér lögð á hann slik tilkynningarskylda með þeim áhrifum, að gerningurinn verði að öðrum kosti skuldbindandi fyrir hann, ef þriðji maður er grandlaus.

Um 20. gr.

Reglur þær um afturköllun umboðs, sem lýst var hér að framan, eru nauðsynlegar aðeins að svo miklu leyti, sem þriðji maður er grandlaus og veit eigi eða má vita, að umboðið sé úr gildi gengið. Viti hann það, skiptir það eigi máli, hvernig hann hefir fengið þá vitneskju. Sé þriðji maður ekki grandlaus, skapar gerningurinn eigi rétt honum til handa.

Um 21. gr.

Í grein þessari eru gefnar reglur um það, hvernig fari um gildi umboðsins, ef umbjóðandi andast. Aðalreglan er sú, að umboðið heldur gildi sínu eins fyrir því. Er það vafalaust heppilegasta reglan. Í langflestum tilfellum er það svo, að gerningar þeir, sem umboðsmanninum er falið að gera, eru jafnt í þágu bús umbjóðanda og sjálfs hans persónulega, og þá gæti það verið skaðlegt fyrir búið, ef umboðið félli af sjálfu sér niður við lát umbjóðanda. Þetta gildir þó ekki, ef sérstakar ástæður sýna, að umboðið skuli falla úr gildi við lát umbjóðanda, t. d.

umboð til gerninga, er snerta aðeins persónulegar þarfir eða hagi umbjóðanda, eins og umboð til að kaupa bluti til persónulegra nota umbjóðanda. Þegar svo stendur á, er rétt að láta umboðið falla niður. Spurningin er aðeins sú, frá hvaða tíma brottfall þess eigi að teljast. Hér er valin sú regla, að láta brottfall umboðsins miðast við þá stund, er þriðji maður fær vitneskju um andlát umbjóðanda eða honum mætti verða það kunnugt eða, ef um þau umboð er að ræða, sem getið er um í 18. gr., þá stund, er umboðsmanninum verður eða mætti verða þetta kunnugt. Er sú regla í beztu samræmi við þær reglur, sem annars gilda um brottfall umboðs.

Þegar aðalreglan gildir, stendur umboðið óhaggað þrátt fyrir lát umbjóðenda, þar til nýjar ráðstafanir eru gerðar, t. d. erfingjarnir kalla umboðið aftur. Í dönsku og sænsku lögunum eru nokkur ákvæði um það efni í þessari grein. Hér þótti eigi ástæða til að taka það upp, og er hér látið nægja að kveða svo á, að umboðið skuli falla úr gildi, er dánarbú umbjóðanda er tekið til opinberrar skiptameðferðar, og gildir það þá einnig, er það er tekið til gjaldþrotaskipta.

Um 22. gr.

Umboð, sem maður, er sviptur hefir verið lögræði, gefur út eftir lögræðissviptinguna, eru ógild, eins og aðrir löggerningar hans, en hinsvegar leiðir það eigi af lögræðissviptingunni, að umboð, sem áður voru gefin út, falli úr gildi, er umbjóðandi er sviptur lögræði. Hugsanlegt væri, að þau væru látin standa óhöggð, þrátt fyrir lögræðissviptinguna, og það þá væri á valdi lögráðamannsins, hvort hann kallar umboðið aftur á sínum tíma eða eigi. En ýmsar ástæður eru til þess, að sú regla væri ekki allskostar heppileg. Vera má t. d., að lögráðamanninum sé ókunnugt um umboðið, og að því líði nokkur tími frá lögræðissviptingunni og þar til hann fær vitneskju um það og getur kallað það aftur, og á þeim tíma getur umboðsmaðurinn hafa gert ýmsar ráðstafanir samkv. umboðinu, sem e. t. v. eru óheppilegar, eða lögráðamaðurinn að minnsta kosti oft ekki myndi hafa gert. Og umboð, sem gefið er út skömmu fyrir lögræðissviptingu, myndi oft eiga rót sína að rekja til þess ástands umbjóðanda, sem leiddi til þess, að hann var sviptur lögræði. Af þessum ástæðum er kosin sú leið, að láta umboðið falla niður við lögræðissviptinguna, og við þeim vandkvæðum, sem sú regla hefir í för með sér, er séð með ákvæði 24. gr. Lögræðissvipting hefir eigi alltaf í för með sér, að sá, sem lögræði er sviptur, missi allt hæfi til að gera löggerninga fyrir sjálfan sig. Maður, sem aðeins er sviptur fjárræði, ræður þannig sjálfsaflafé sínu. Ástæðulaust er að láta umboðið falla niður að frekara skapi en forræði umbjóðanda sjálfs yfir málum sínum. Því er ákvæðið orðað svo, að þriðji maður öðlist ekki frekari rétt á hendur umbjóðanda við löggerning umboðsmanns en hann hefði öðlazt, ef hann hefði gert gerninginn við umbjóðanda sjálfan. Samkvæmt 8. gr. l. nr. 60 14. nóv. 1917 gildir lögræðissviptingin ekki gagnvart grandlausum þriðja manni fyrr en lögræðissviptingarúrskurðurinn hefir verið innritaður í þinglýsingarbók eða athugasemd skráð um hann í verzlanaskrá. Að þessu lúta ákvæðin í 2. málsl. greinarinnar. Samsvarandi ákvæði eru eigi í norsku og sænsku lögunum, enda tekur lögræðissviptingin gildi strax að lögum þeirra landa.

Um 23. gr.

Hér eru ákvæði um áhrif þess, að bú umbjóðanda er tekið til gjaldþrotaskipta, á gildi umboðsins, og eru þau algerlega hliðstæð ákvæðum 22. gr. um lögræðissviptingu. Í norsku lögunum er ákvæði þetta einnig látið ná til þess, er umbjóðandi leitar opinberra nauðasamninga, en eigi þykir ástæða til að taka það ákvæði upp hér.

Um 24. gr.

Í 21.—23. gr. eru ákvæði um brottfall umboðs af þeim ástæðum, sem þar greinir. Í þessum tilfellum taka aðrir menn, erfingjar, lögráðamaður, skiptaráðandi, við málum umbjóðanda og meðferð þeirra. Getur þá oft staðið svo á, að nokkur bið verði á því, að þeir geti tekið mál þessi að sér. Kæmi það sér þá oft illa, ef umboðið félli skilyrðislaust niður strax er þessir atburðir hafa gerzt. Því er umboðsmanni hér veitt heimild til, þrátt fyrir brottfall umboðsins að öðru leyti, að gera þá gerninga, sem nauðsynlegir eru til að verja búið eða umbjóðanda tjóni, fram til þess, að búið eða lögráðamaður geta gert þær ráðstafanir, sem gera þarf. Þessi heimild umboðsmannsins er einskorðuð við gerninga, sem nauðsynlegir eru til að varna tjóni. Um það, hvort þau skilyrði séu fyrir hendi, verður að dæma eftir þeim horfum, sem eru þegar gerningurinn er gerður, en eigi eftir því, hver niðurstaðan af gerningnum verður að endingu.

Um 25. gr.

Gerningar þeir, sem umboðsmaður gerir innan takmarka gilds umboðs, verða skuldbindandi fyrir umbjóðanda samkv. 10. gr., og umboðsmaðurinn ber þá enga ábyrgð á þeim gagnvart þriðja manni, nema hann hafi tekið þá ábyrgð á sig sérstaklega. Sama gildir um þá gerninga, sem fara í bága við fyrirmæli umbjóðanda til umboðsmanns, en falla þó innan þess umboðs, sem umbjóðandi hefir gefið þriðja manni ástæðu til að ætla, að umboðsmaður hefði (umboð sem hafa sjálfstæða tilveru gagnvart þriðja manni). Í þeim tilfellum fær þriðji maður þann rétt á hendur umbjóðanda, sem hann bjóst við að fá. Loks gildir hið sama um gerninga, sem gerðir eru án umboðs, ef sá maður, sem þeir voru gerðir fyrir, samþykkir þá eftir á. En þegar gerningur annars er gerður án umboðs, þá skuldbindur hann eigi þann mann, sem sagður var vera umbjóðandi, og þriðji maður fær þá eigi þann rétt gegn þeim manni, sem hann bjóst við að fá. Þegar hér er talað um það, að gerningur sé gerður án umboðs, er eigi aðeins átt við það, að sá, sem gerninginn gerir, hafi aldrei fengið neitt umboð, heldur einnig við það, að hann hafi umboð en fari út fyrir það, eða að hann hafi áður haft umboð, er nú sé gengið úr gildi. Er þá spurningin um það, hvort þriðji maður eigi þá ekki einhvern rétt gegn umboðsmanninum. Er það eðlilegt, að einhver ábyrgð sé þá lögð á umboðsmanninn. Þó er eigi að jafnaði ástæða til þess, ef þriðji maður vissi eða mátti vita, að hann hafði ekki umboð. Er þá eðlilegast að líta svo á, að þriðji maður geri gerninginn á sjálfs sin ábyrgð og áhættu. Ennfremur er í síðari málsgr. þessarar gr. umboðsmaðurinn skilinn undan ábyrgð, ef hann fór eftir umboði, sem var ógilt af ástæðum, sem honum var ókunnugt um sjálfum, og þriðji maður gat eigi búizt við, að honum væri kunnugt um. Dæmi þessa er það, að umbjóðandi hefir orðið gjaldþrota og auglýsing hefir

verið birt um skiptin, en umboðsmanninum er þetta enn ókunnugt. Honum verður þá ekki gefið neitt að sök, og þá sýnist ekki vera sanngjarnt að láta hann bera áhættuna af því, að gerningurinn veitir eigi gagnaðilja þann rétt, sem hann átti að veita honum.

Þegar þessum tilfellum sleppir, er hinsvegar rétt að leggja ábyrgð á umboðsmanninn, er hann gerir löggerninga án nægilegs umboðs. Ábyrgðin, sem hér er lögð á hann, er hin sama og venja var talin heimila áður. Hann á að bæta það tjón, sem þriðji maður verður fyrir við það, að gerningnum verður eigi beitt gegn þeim manni, sem sagður var vera umbjóðandi. Jafnframt felst í gr. sú þýðingarmikla regla um sönnun í þessum málum, að umboðsmaðurinn verður að sanna umboð sitt eða að gerningurinn með öðrum hætti skuldbindi þann mann, sem hann gerði hann fyrir.

Um 26. gr.

Í undanfarandi greinum þessa kafla eru aðeins höfð fyrir augum þau umboð, sem veitt eru til þess að gera löggerning, t. d. gefa loforð, greiða skuld, segja upp húsaleigusamningi. En umboð getur einnig verið veitt til þess að taka við löggerningi, t. d. taka við peningaborgun, taka við uppsögn á samningi. Ákvæðin hér að framan eru einnig látin eiga við um slík umboð.

Um 27. gr.

Í núgildandi lögum eru sérákvæði um afturköllun einnar tegundar umboðs, svonefnd prókúruumboð. Þykir eigi ástæða til að hagga þeim reglum, og jafnframt er það tekið fram í síðari málsl. gr., að afturköllun samkv. þeim reglum sé nægileg ein fyrir sig, og að eigi þurfi að kalla umboðið aftur með öðrum hætti, hafi þeirra verið gætt.

Í dönsku lögunum er í þessari grein kveðið á um það, að gildandi lagaákvæði um einstakar tegundir umboða skuli haldast í gildi. Þetta ákvæði verður að telja óþarft, og er það því eigi tekið upp hér.

Í sænsku lögunum eru og nokkur frekari ákvæði í þessari grein, sem lúta að sérreglum sænskra laga um nokkur umboð, og ekki eiga við hér á landi, þar sem samsvarandi sérreglur eru eigi í vorum lögum.

Um III. kafla. Um ógilda löggerninga.

Yfirskrift þessa kafla er í dönsku og norsku lögunum: Om ugyldige Viljeserklæringer (um ógildar viljayfirlýsingar) en í sænsku lögunum: Om rättshandlingars ogiltighet (um ógildi löggerninga). Danir og Norðmenn vildu eigi nota orðið Retshandling (löggerningur) í þessu sambandi, þar sem þeim þótti það orð nánast henda til þess, að viljayfirlýsingin væri gild að lögum, og því óviðeigandi að nota orðin ógildur löggerningur. Á þetta verður þó ekki fallizt. „Löggerningar“ eru allar viljayfirlýsingar, sem ætlað er að stofna rétt, breyta honum eða afnema hann, án tillits til þess, hvort þær í hverju einstöku tilfelli hafa þau réttaráhrif, sem þeim var ætlað að hafa. Þykir því réttara að nota orðið löggerningur einnig í þessu sambandi, bæði í yfirskrift kaflans og í einstökum greinum hans, og fara þar að dæmum Svía.

Þó að yfirskrift kaflans sé um ógilda löggerninga, þá er fjarri því, að ákvæðin, sem hér fara á eftir, séu tæmandi um það efni. Hér eru aðeins sett ákvæði um nokkur af þeim atvikum, sem gert geta löggerning ógildan. Nefndin, sem lögin samdi, taldi heppilegt að setja ákvæði um þessi atvik, sumpart til þess að lögfesta reglur, sem venjan var talin hafa helgað, og sumpart sem nýmæli, þar sem samskonar reglur voru eigi taldar gilda áður. Eru og fleiri nýmæli í þessum kafla laganna en hinum. Flest þeirra munu eiga sér hliðstæður í rétti helztu menningarþjóðanna nú á tímum, og eru því í samræmi við réttarskoðanir nútímans og verður því að telja æskilegt, að þau séu einnig lögleidd hér.

Um 28. og 29. gr.

Í greinum þessum eru ákvæði um gerninga, sem menn eru neyddir til að gera. Í núgildandi lögum vorum eru engin her ákvæði um gildi slikra gerninga, en það hefir frá fornu fari verið talið, að gerningur, sem fenginn sé með ólögmætri nauðung, sé ógildur. Sú hefir einnig reglan verið i öðrum löndum frá fornu fari, en þegar að því kemur að ákveða nánar um verkanir ógildisins, þá hefir verið og er enn um tvær ólíkar stefnur að ræða í löggjöf þjóðanna. Sumstaðar er ógildi slikra löggerninga algert, þ. e. ógildi in rem, gerningurinn er ógildur hvort sem sá, sem nauðunginni heitir, á sjálfur að njóta góðs af gerningnum eða annar maður, og hvort sem sá maður er grandlaus eða eigi. Þessi hefir reglan verið talin hér á landi upp á siðkastið. Hin reglan er sú, að ógildi gerningsins sé aðeins persónulegt, in personam, nauðungin geri gerninginn aðeins ógildan gagnvart þeim manni, sem beitti nauðunginni, og öðrum mönnum, sem var eða mátti vera kunnugt um, að gerningurinn var þannig til kominn. Síðarnefnda reglan er að vísu harðari i garð þess manns, sem neyddur var, en hinu verður eigi neitað, að hún samrýmist betur en hin fyrrnefnda reglan þeim reglum, sem annars gilda nú almennt, um hina miklu þýðingu þess, að sá maður, sem við löggerningi tekur, sé grandlaus. Hér er farinn millivegur milli þessa tvenns. Í 28. gr. er að ræða um þá nauðung, sem alvarlegust er, og gildir þá sú aðalregla, að gerningurinn er ógildur gegn hverjum sem er, þó að því áskildu, að sá, sem neyddur var, geri þeim manni, sem gerningnum var beint til, án ástæðulausrar tafar, aðvart um, að hann ætli að bera nauðungina fyrir sig sem ógildingarástæðu um gerninginn, enda hafi annar maður beitt nauðunginni og viðtakandi sé grandlaus. Til þessarar tilkynningarskyldu kemur þá fyrst, er nauðunginni er létt af, og ætti því ekki að vera neinum vandkvæðum bundið að gera þessar kröfur til þess, er gerninginn gerði. Ef hann tilkynnir þetta eigi, verður afleiðing þess sú, að hann getur eigi borið nauðungina fyrir sig. Í 29. gr. eru hinsvegar ákvæði um aðra nauðung, sem minna kveður að. Þeir gerningar, sem svo eru fengnir, eru ógildir gagnvart þeim, sem beitir nauðunginni, og öðrum, sem vita eða mega vita, að gerningurinn er gerður vegna ólögmætrar nauðungar af hálfu annars manns. Er þar miðað við þá vitneskju, sem viðtakandi gerningsins hafði eða mátti hafa, er gerningurinn kom til vitundar honum. Sé hann grandlaus þá, skiptir því ekki máli, þó hann frétti síðar hvernig gerningurinn er tilkominn.

Ógildingarreglur beggja þessara greina eru einskorðaðar við það, að gerningur

hafi verið gerður. Þær eiga því ekki við svonefnda „mekaniska“ nauðung, t. d. er hendi manns er stýrt með valdi og hann látinn undirskrifa skjal gegn vilja sínum. Slikt er aldrei skuldbindandi fyrir hann. Hann hefir þar enga viljayfirlýsingu gefið, frekar en ef nafn hans hefði verið falsað undir skjalið. Þá eiga greinarnar og einnig aðeins við það, að gerningurinn sé gerður vegna nauðungarinnar, þ. e. að nauðungin hafi skipt svo miklu máli um það, að gerningurinn var gerður, að hann myndi eigi hafa verið gerður, ef nauðunginni hefði eigi verið beitt. Loks er að geta þess, að þessar reglur taka aðeins til ólögmætrar nauðungar. Sé nauðungin lögmæt, t. d. hótun um málssókn, ef skuld er eigi greidd, hefir slikt engin áhrif á gildi löggerningsins.

Um 30. gr.

Hér er um að ræða löggerninga, sem fengnir eru með svikum, og kveðið svo á, að þeir skuli eigi vera skuldbindandi, ef sá, sem tók við gerningnum, hefir sjálfur beitt svikunum eða hann vissi eða mátti vita, að annar maður hafði gert það. Er þessi regla í fullu samræmi við það, sem nú er talið gilda.

Sama má segja um sannanareglu þá, sem felst í 2. mgr. Eftir henni myndi vera farið án skýrrar heimildar í settum lögum. Þegar því er haldið fram, að svikum hafi verið beitt, er gerningur var gerður, þá verður sá, sem ógilda vill gerninginn, að sanna, að svo hafi verið, sanna, að sá, sem tók við gerningnum, hafi sviksamlega skýrt rangt frá eða þagað yfir atvikum, sem ætla má, að skipti máli um löggerninginn. Þó þetta sé sannað, þá leiðir eigi af því, að gerningurinn sé ógildur, því vera má, að þessi atvik hafi í því einstaka tilfelli enga þýðingu haft, þótt þau almennt séu svo löguð, að þau gætu hafa haft þýðingu. Greinin leggur sönnunarbyrðina um þetta atriði á þann, sem við gerningnum tók. Hann verður að sanna, að hin ranga frásögn eða hin sviksamlega þögn hafi ekki skipt máli fyrir þann, sem gerninginn gerði, hann myndi hafa gert hann hvort sem væri. Þessi skipting sönnunarbyrðinnar er eftir atvikum hin eðlilegasta.

Um 31. gr.

Eins og áður var getið, voru ákvæði 31. gr. skandinavisku samningalaganna tekin upp í l. nr. 73 19. júní 1933, 7. gr., og þykir rétt, að þau standi þar áfram óhögguð. 31. gr. skandinav. laganna er því ekki tekin í þetta frumv., og svarar 31. gr. þess til 32. gr. laganna, og svo er eftirleiðis, að greinatala frumv. er einni á eftir greinatölu laganna.

Þegar ósamræmi verður á milli vilja og yfirlýsingar, þ. e. þegar sá, sem löggerning gerir, vegna mismælis eða misritunar segir og ritar annað en hann vill, þá er spurning, hvort ráði meira viljinn eða orðin. Er hann bundinn við það, sem hann sagði, eða aðeins við það, sem hann vildi? Um þetta hafa tvær skoðanir verið uppi. Önnur, hin svonefnda viljakenning, sem vill láta þann, sem yfirlýsinguna gaf, yfirleitt aðeins vera bundinn við það, sem hann vildi lýsa yfir. Hin skoðunin, sem nefnd er traustkenning, telur, að sá, sem yfirlýsinguna gaf, eigi að vera bundinn við það, sem gagnaðili mátti ætla, að ætti að felast í yfirlýsingunni, þ. e. allt, sem hann mátti ætla, að hinn vildi, að í yfirlýsingunni fælist. Síðarnefnda reglan hentar betur þörfum viðskiptalífsins, og hefir hún verið talin gilda tvimælalaust í vorum rétti. Er hún viðurkennd í 1. málsgr. þessarar gr.

Þessi regla gildir þó ekki óskorað. Það er ekki rétt að láta þann, sem yfirlýsinguna gaf, bera ábyrgð á öllu því ósamræmi, sem vera kann milli þess, sem hann vildi lýsa yfir, og þess, sem gagnaðili heldur að hann vilji lýsa yfir eftir hljóðan yfirlýsingarinnar, eins og hún er, þegar hún kemur til hans. Atvik geta legið svo til, að viðtakandi yfirlýsingarinnar getur sagt sér það sjálfur, að engin vissa er fyrir því, að yfirlýsingin komist til hans i sömu mynd og hún hafði, er gagnaðilinn gaf hana. Á þetta einkum við, er yfirlýsingin kemur til viðtakanda frá öðrum en þeim, sem gaf hana. Í 2. og 3. málsgr. eru því settar undantekningarreglur um þau tvö tilfelli, að löggerningurinn er sendur i símskeyti eða i munnlegum skilaboðum þriðja manns. Sendandi ber þá ekki ábyrgð á því, þó að yfirlýsingin aflagist i meðförum þessara manna. Er þetta og i samræmi við gildandi rétt.

Eftir fyrirmynd norsku laganna er hér i 4. mgr. tekið upp ákvæði um skaðabótaskyldu sendanda, ef hann á sjálfur sök á þessum mistökum.

Af því, sem nú hefir verið sagt, leiðir það, að ef simskeyti t. d. aflagast i meðförum simans, þá skapar sá löggerningur eigi rétt fyrir viðtakanda samkv. því, sem símskeytið hljóðar, er það kemur til hans. Gildir þetta jafnt hvort sem viðtakandi vissi um mistökin eða eigi. Viti hann eigi um þau, treystir hann því, að hann hafi fengið rétt, sem hann ekki hefir fengið. Sú óvissa getur verið honum mjög bagaleg, og því bagalegri, sem hún er lengri. Því er hér i 5. mgr. lögð sú skylda á sendanda, að skýra viðtakanda, án ástæðulausrar tafar, er hann fær vitneskju um mistökin, frá því, að hann ætli að bera þau fyrir sig, þannig að gerningurinn verði skuldbindandi fyrir hann ella. Ákvæði 5. mgr. eiga aðeins við, er svo stendur á, sem segir i 2. og 3. málsgr.

Í sambandi við ákvæði 2. málsgr. skal þess getið, að i 3. gr. reglug. nr. 118 15. nóv. 1917 hefir landsíminn undanþegið sig allri ábyrgð á afleiðingum þess, ef yfirsjónir eða óregla kann að eiga sér stað i meðferð skeyta.

Um 32. gr.

Ákvæði þessu er ætlað að gefa dómstólunum svigrúm til þess að ógilda löggerninga, enda þótt ógildingarástæður laganna séu eigi fyrir hendi, ef það myndi verða talið stríða á mót almennum heiðarleik í viðskiptum, að löggerningnum yrði beitt. Slikar reglur hafa verið lögteknar víða um lönd á síðari tímum. Menn hafa fundið til þess, að venjulegu ógildingarreglurnar væru eigi fullnægjandi. Svo getur staðið á, að ekki verði sagt, að t. d. svikum hafi verið beitt eða okur átt sér stað, en atvik að gerningum séu þannig löguð, að heiðvirður maður myndi eigi hafa tekið við gerningnum. Þegar svo stendur á, er i rauninni nauðsynlegt að hafa heimild til ógildingar, því rétturinn á eigi að veita slikum gerningum vernd sína. Greinin miðar þetta við það, hvað viðtakanda var eða mátti vera kunnugt, er gerningurinn kom til vitundar hans. Dómarinn á að reyna að setja sig i spor viðtakanda, og meta það, hvort hann, sem heiðarlegur maður, átti að taka við gerningnum með þeim atvikum, sem þá voru fyrir hendi og honum mátti vera kunnugt um. Vitanlega er með þessu mikið vald lagt i hendur dómstólanna, en hjá því verður ekki komizt, enda má sama segja um margar ógildingarástæður aðrar, þar sem mikið er undir mat dómsins lagt.

Um 33. gr.

Hér er um að ræða gerninga, sem gerðir eru til málamynda. Þeir skapa engan rétt milli aðiljanna sjálfra, eða ekki þann rétt, sem þeir hljóða um. En noti sá, sem við slikum gerningi tók, hann út á við, og framselji rétt þann, er gerningurinn virðist veita honum til þriðja manns, sem eigi veit eða má vita, að gerningurinn var gerður til málamynda og málamyndagerningurinn var skriflegur, þá er afstaða þess þriðja manns svipuð því, er maður semur i grandleysi við umboðsmann, sem skriflegt umboð hefir, en fer í samningunum í bága við einhver sérstök fyrirmæli, sem umbjóðandi hafði gefið honum og eigi verða séð í hinu skriflega umboði. Í núgildandi rétti er skriflegur málamyndagerningur talinn hafa sömu áhrif út á við, gagnvart grandlausum þriðja manni, og skriflegt umboð, og greinin hefir því engin nýmæli að geyma.

Um 34. gr.

Þegar skuldari er krafinn peningagreiðslu á eða eftir gjalddaga af manni, sem hefir i höndum kvittun fyrir greiðslunni, undirritaða af kröfuhafa, þá væntir skuldarinn þess að jafnaði, að sér sé óhætt að greiða þeim manni gegn afhendingu kvittunarinnar. Oftast er það lika svo, að handhafi kvittunarinnar hefir umboð kröfuhafa til að taka við greiðslunni, og að greiðsla til handhafa þess vegna er fullgild. Hafi handhafinn ekki slikt umboð, er tvennt til. Kvittunin getur verið fölsuð, og þá er greiðslan ógild, eins þó skuldari sé grandlaus. Grein þessi á ekki við það tilfelli, heldur hitt, að kröfuhafi hafi sjálfur undirritað kvittunina, en hún sé komin i hendur handhafans án vilja hans. Þegar svo stendur á, er eðlilegra að leggja þessa áhættu á kröfuhafann en á skuldarann grandlausan. Það er svo algengt, að innheimtumenn séu sendir út t. d. með kvittaða reikninga, að það þarf ekki á neinn hátt að vekja tortryggni skuldarans, að annar maður kemur með kvittunina en kröfuhafinn. Á hinn bóginn má segja, að kröfuhafi eigi að gæta þeirra kvittana, sem hann gefur út, svo vel, að þær komist ekki i hendur annara manna en þær eiga að komast. Þess vegna er hér mælt svo fyrir, að greiðsla skuldara til handhafa kvittunar sé fullgild, ef skuldari er grandlaus. Reglan gildir aðeins um kvittanir fyrir peningaupphæðum, sem eru þær skriflegu kvittanir, sem langalgengastar eru. Þá gildir reglan lika aðeins um greiðslu á eða eftir gjalddaga. Sé skuldari krafinn greiðslu fyrir gjalddaga, hefir hann meiri ástæðu til að sýna varkárni, sbr. og l. nr. 93 19. júní 1933, 40. gr.

Í sænsku lögunum er i þessari grein ákvæði um gildi viðskiptabréfa (handhafabréfa), sem útgefandi hefir undirritað, en komin eru úr vörzlum hans gegn vilja hans. Þetta ákvæði er óþarft hér, með því að vér höfum önnur lagaákvæði um það efni.

Um 35. gr.

Það er ekki óalgengt, að menn semja svo um, að skuldari skuli vera skyldur til að greiða tiltekna greiðslu i féviti til kröfuhafa, ef hann efnir ekki skuldbindingu, sem á honum hvilir. Kemur það jafnvel fyrir, að menn játa á sig slík viðurlög, þó eigi sé um vanefnd neinnar skuldbindingar að ræða, ef þeir láti ógert eitthvað, sem þeim eigi var skylt að gera, eða geri eitthvað, sem þeim eigi var skylt að láta ógert. Þesskonar samningsákvæði geta verið fyllilega réttmæt. Get-

ur verið um fullkomlega lögmæta hagsmuni að ræða hjá þeim, sem áskilur sér þann rétt, og þessi aðferð getur verið eðlileg og hagkvæm til að tryggja þá hagsmuni. Að vísu er það svo, að sá, sem tjón bíður vegna þess, að skuldbinding er eigi efnd, á að jafnaði rétt á bótum fyrir það, en hann verður bæði að sanna, að hann hafi orðið fyrir tjóni, og hve mikið það tjón hafi verið, en um hvorttveggja þetta getur sönnunaraðstaðan verið svo örðug, að bótarétturinn verði litils virði. Hin umsamda fjárgreiðsla getur þá komið sér vel sem bætur fyrir tjón, sem i rauninni hefir orðið, en ekki verður sannað. Í annan stað getur féviti þetta verið aðhald fyrir skuldara um að efna skyldu sina. Í samningum eru þessar greiðslur oft nefndar bætur eða skaðabætur, en þær fara oft langt fram úr því að vera bætur fyrir það tjón, sem orðið hefir, og eru þá einskonar samningsbundin refsing, sekt á skuldarann.

Slík samningsákvæði eru mjög tíð hér á landi og eru oft sett í samninga án þess að aðiljar geri sér ljóst, hvað í þeim felst eða hverjar afleiðingar þau geta haft. Þess vegna er æskilegt að hafa ákvæði eins og það, sem sett er í þessari gr., sem heimilar að færa greiðsluna niður, ef það er bersýnilega ósanngjarnt, þegar til allra atvika er litið, að hún verði greidd að fullu. Sú heimild nær jafnt til þess, að greiðslan sé enn ógreidd, og að hún hafi verið greidd fyrirfram, þ. e. áður en þau atvik höfðu gerzt, sem hún átti að vera viðurlög við. En hafi skuldarinn innt hana af hendi eftir að hún var á fallin, þá hefir hann með því sýnt, að hann telur hana eigi vera bersýnilega ósanngjarna, og þykir þá eigi rétt að veita honum endurheimturétt.

Í dönsku lögunum er i 2. málsgr. þessarar gr. ákvæði um það, undir hvaða dómstól mál samkv. 1. málsgr. heyrir, þegar annar aðilja er kaupmaður. Það ákvæði á eigi við hér á landi.

Um 36. gr.

Hafi samningi verið rift vegna vanefnda annars aðilja, fellur hann niður, og þær greiðslur, sem þegar hafa farið fram samkv. honum, eiga þá að ganga til baka, að svo miklu leyti sem unnt er, sbr. t. d. l. nr. 39 19. júní 1922, 57. gr. Sá aðilja, sem ábyrgð ber á vanefndinni, verður að vísu oft skaðabótaskyldur gagnvart hinum, en hann á samt sem áður rétt á að fá aftur það, sem hann þegar kann að hafa greitt. Í annan stað leiðir það af riftun samnings, að hvorugur aðili er þá skyldur til að greiða það, sem hann þá kann að eiga ógreitt af skuldbindingum sínum samkvæmt samningnum. Stundum er samið um undantekningu frá þessum almennu reglum. Það er t. d. ekki ótítt, að kaupandi, sem kaupsamning gerir um fasteign, greiðir tiltekna upphæð til seljanda við undirskrift kaupsamningsins, og að ákveðið er i samningnum, að sú greiðsla skuli eigi afturkræf, ef kaupandi vanefnir samninginn og kaupandi riftir vegna þeirra vanefnda. Eins er það mjög algengt ákvæði i svonefndum afborgunarkaupum, að verði vanskil á einni afborgun, geti seljandi tekið hinn selda hlut aftur, og að kaupandi eigi þá eigi rétt á að fá endurgreiddar þær afborganir, sem hann þegar hefir greitt. Í báðum þessum tilfellum er endurheimturéttur kaupenda, er riftun fer fram, takmarkaður. Í leigusamningum eru stundum ákvæði um það, að verði leigusamningnum rift vegna vanefnda leigutaka áður en leigutíminn

er á enda, þá skuli leigutaki samt sem áður skyldur til að greiða leigu út hið umsamda leigutímabil, m. ö. o., hann er þá skyldur til að greiða skyldu sína að fullu samkvæmt samningnum þrátt fyrir riftun hans. Slik samningsákvæði geta verið réttmæt af sömu ástæðum og þau, sem um var rætt i 35. gr. En hér er einnig sama ástæða og þar til þess, að heimild sé gefin til að breyta þeim, þegar niðurstaðan af þeim yrði bersýnilega ósanngjörn. Því er hér heimilað að beita ákvæðum 35. gr. einnig um slika samninga.

Samkv. 2. málsgr. er hið sama látið gilda um eina aðra ákveðna tegund samningsákvæða, þ. e. þegar svo er ákveðið, að veði eða annari tryggingu, sem sett hefir verið fyrir efndum einhverrar skuldbindingar, skuli fyrirgert, ef skuldbindingin er eigi efnd. Í sænsku lögunum er farið það strangara i sakirnar um þessi ákvæði en hin, að þau eru sögð vera ógild. Hér þykir eigi ástæða til þess, frekar en i Danmörku og Noregi, en þessi samningsákvæði myndu liklega oftar verða talin bersýnilega ósanngjörn en hin.

Í skandinavisku lögunum er i þessari grein kveðið svo á, að hún gildi ekki um svonefnd afborgunarkaup. Um þau kaup eru sérstök lög í þessum löndum, sem samin eru af nefndinni, sem gerði samningalögin. Þessi lög hafa ekki verið lögtekin hér, enda þykja þau eigi hafa reynzt að öllu leyti vel. Verður ekki annað séð en að ákvæðum greinar þessarar megi vel beita um afborgunarkaup hér á landi, enda sennilega mest þörf á þeim einmitt í þeim kaupum.

Um 37. gr.

Ákvæði þessarar greinar í skandinavisku lögunum eru hvert með sínu móti. Hér er dönsku lögunum fylgt, að því undanskildu, að réttarfarsákvæði, samskonar því, sem fellt var niður úr 35. gr., er ekki tekið upp hér og að orðalag 1. mgr. er nánast sniðið eftir sænsku lögunum. Sænsku lögin hafa aðeins ákvæði, sem svarar til 1. málsgr. Í norsku lögunum er kveðið svo á, í 2. málsgr., að þessi samningsákvæði séu óskuldbindandi, ef þau eru gerð við mann, sem er í undirtyllustöðu við fyrirtækið, og eiga að gilda eftir að ráðningu hans þar er lokið; þó gilda þau einnig þá með tilteknum skilyrðum, ef starfanum er þannig varið, að starfsmaðurinn fær kynni af leyndarmálum fyrirtækisins og gæti notað þá þekkingu því til skaða.

Ákvæði greinar þessarar hafa svipaðan tilgang og 35. og 36. gr., þann, að losa menn undan ósanngjörnum samningsákvæðum. Samningar þeir, sem hér ræðir um, eru ekki alls ótiðir, og geta átt rétt á sér, en eru hinsvegar nokkuð tvieggjaðir og rýra þá atvinnufrelsi þess, er slika skuldbindingu tekur á sig, að þarflausu. Ákvæði siðari málsgr. fella þessar skuldbindingar úr gildi þegar ráðningunni slitur fyrir þær sakir, er þar greinir, þ. e. ef starfsmanninum er að ástæðulausu vikið úr stöðunni eða hann hverfur úr henni fyrir vanefndir gagnaðilja. Þegar svo er, sýnist gagnaðili ekki geta átt neina sanngirniskröfu til þess, að skuldbindingin standi framvegis.

Um IV. kafla. Almenn ákvæði.

Um 38. gr.

Í allmörgum ákvæðum frumvarpsins er gildi löggernings látið vera komið undir því, að viðtakandi sé grandlaus eða viti eigi eða megi vita um tiltekin atvik. Hér er almennt ákvæði um það, við hvaða tíma þetta eigi að miða. Í samræmi við það, sem gilt hefir hingað til, og í samræmi við meginreglur laga vorra um gildi löggerninga, skal hér miða við vitneskju viðtakanda þegar löggerningurinn kemur til vitundar honum. Ef t. d. framsalshafi, í því tilfelli sem ræðir um í 33. gr., veit, að skjalið var gefið út til málamynda, þegar hann fær vitneskju um framsalið, þá veitir það honum eigi rétt. En sé honum ókunnugt um þetta þá, fær hann rétt samkv. framsalinu, og skiptir þá eigi máli, þótt hann seinna frétti, að skjalið hafði verið gert til málamynda. Þetta er aðalreglan, en svo getur staðið á, að viðtakandi fái vitneskju um þessi atvik svo skömmu eftir að hann fékk vitneskju um löggerninginn, að löggerningurinn geti engin áhrif hafa haft um ráðstafanir hans. Maður gerir öðrum t. d. munnlegt tilboð og mismælir sig, tilboðið verður annars efnis en hann vildi vera láta, en hinum er þetta eigi ljóst. Það myndi verða talið ósanngjarnt, ef hann mætti eigi leiðrétta sig síðar í samtalinu. Til þess að bæta úr slikum ósanngjörnum afleiðingum aðalreglunnar er dómstólunum, í síðari málsl. gr., veitt heimild til að taka, með vissum skilyrðum, einnig tillit til vitneskju, sem viðtakandi fær eftir að löggerningurinn kom til vitundar honum.

Um 39. gr.

Samkv. ákvæðum þessarar greinar er það, hvort tilkynningu seinkar á leiðinni eða hún glatast, á áhættu viðtakanda, ef sendandi hefir komið henni til flutnings með flutningstæki, er gilt þykir að nota. Er þetta í samræmi við ákvæði í öðrum lögum um hliðstæð tilfelli, t. d. l. nr. 39 19. júní 1922, 61. gr., l. nr. 93 19. júni 1933, 45. gr.

Um 40. gr.

Þess var áður getið, að í heiti dönsku og sænsku laganna er gildi þeirra miðað eingöngu við löggerninga á sviði fjármálaréttarins. Í norsku lögunum er þetta tekið fram í sérstakri grein, 40. gr. Þess var einnig getið áður, að æskilegt væri að forðast að nota hugtakið fjármálaréttur í lagasetningu. Hér er því aðeins sagt, að lögin gildi eigi um löggerninga, sem lúta að málefnum, sem reglur persónuréttarins, sifjaréttarins og erfðaréttarins gilda um. Reglurnar í frumv. þessu eru yfirleitt miðaðar við þarfir almennra viðskipta. Þar er nauðsynlegt, að öruggt sé, að maður, sem með réttu telur sig hafa fengið einhvern rétt, megi treysta því. Þess vegna er grandleysi viðtakanda gerningsins oft metið meira en vilji þess, sem gerninginn gerir. Sú regla skapar meiri festu og öryggi í viðskiptalífinu en hin gagnstæða. Þessa er ekki þörf þegar um þá gerninga er að ræða, sem nefndir eru í þessari grein. Þeir skipta litlu máli í almennum viðskiptum manna. Undir þá falla t. d. fjárskil fjárhaldsmanns, kaupmálar hjóna og erfðaskrár. Hinsvegar eru hér ekki nefndir gerningar, sem lúta að málefnum hins opinbera réttar. Bæði er það, að mörkin milli þeirra og almennra gerninga eru óljós, og auk þess sýnast ákvæði frv. geta átt betur við þá en gerningana, sem gr. þessi ræðir um, og að svo miklu leyti, sem þær ekki eiga við, koma þá sérstök lagaákvæði eða venjur til greina, sem fela í sér afbrigði, sem við þessa gerninga eiga, og ganga fyrir ákvæðum frumvarpsins.

Um 41. gr.

Þarf ekki skýringa.